

JAARVERSLAG VAN DEN PARTIJSECRETARIS OVER 1910. *)

Inleiding.

Een groote inleiding kan achterwege blijven. Meermalen heb ik uiteengezet, welk karakter het verslag van onze partij m.i. dient te hebben. Ook nu weder ben ik van deze opvatting niet afgeweken. Ook de indeeling is als die van vorige jaren.

Bij verschillende gedeelten heb ik mij moeten dwingen tot beperking; ten einde den omvang niet nog meer uit te breiden.

Een woord van verontschuldiging, over het late verschijnen; ik behoef mijn partijgenooten zeker niet te zeggen, dat dit niet voortkomt uit een zekere soort van nonchalance, doch uit overmaat van arbeid.

Hierbij dan het 17e verslag van onze „S. D. A. P.“, die in den tijd van haar bestaan in het maatschappelijk leven van onzen tijd een kracht van groote beteekenis is geworden.

Dit is het 13e verslag, dat ik mocht samenstellen; en het is voor mij een werk, dat ik nu zeker met niet minder groote liefde doe, dan toen ik dit, door de partij daartoe geroepen, voor den eersten keer verrichtte.

Partijgenooten, begonnen met een paar honderd leden, hebben wij thans het begin van het tweede tienduizendtal bereikt; zorgt, dat dit tweede tienduizendtal in minder dan de 17 jaren, die de eerste 10.000 hebben gebracht, vol wordt. En dat zal, als ieder, man en vrouw, doet, wat plicht is.

Aantal afdelingen en leden.

Op 31 Dec. 1909 was het aantal afdelingen 205.

„ „ „ 1910 „ „ „ 220.

Het aantal afdelingen vermeerderde dus in den loop van het jaar 1910 met 15.

De afdelingen Foxhol, Kiel-Windeweer, Krommenie, Lonneker VII, Nieuw-Beljeerland, Soest, Tjumarum en Wartena werden in den loop van 1910 opgeheven, of verdwenen, met een totaal van 59 leden.

Het ledenaantal, dat op 31 Dec. 1909 9504 bedroeg, daalde daardoor tot 9445 en het aantal afdelingen tot 197.

Opgericht werden in den loop van het jaar de afdelingen Emmen, Erica, Hoozevee, Harlingen, Irnsum, Nieuw-Amsterdam, Oldeboorn, Pietersbierum, Tynje, Ylst, Usquert, Langezwaag, Langweer, Giethoorn, Middelharnis, Westerbroek, Wijhe, Aalsmeer. Amsterdam VII, Kerkrade I, Kerkrade II, Knijpe, Naaldwijk, in totaal 23 afdelingen. Het aantal afdelingen steeg daardoor tot 220 op 31 Dec. 1910. Deze 23 nieuwe afdelingen hadden op 31 Dec. 1910 een totaal ledenaantal van 341, terwijl de afdelingen, die het geheele jaar 1910 bestonden met 194 leden vooruitgingen, zoodat op genoemden datum het ledental bedroeg: 9980. Het aantal afdelingsleden vermeerderde dus met 476 of met ruim 5 pCt.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg op 31 Dec. l.l. ruim 1100.

* * *

Voegt men bij het aantal afdelingsleden de 110

*) Voor zoover dit verslag melding maakt van de verrichtingen van het Partijbestuur, loapt dit van Congres tot Congres.

verspreide leden, dan blijkt dat de partij op 31 Dec. 1910 10090 leden telde.

Twee afdelingen, n.l. Berkhout en Nieuwe-Pekela, die in 1910 werden opgericht, overleden echter weder in dat zelfde jaar.

Volgens den kwartaalstaat was de loop van het aantal afdelingsleden in 1910 als volgt:

31 Dec. 1909.... 9504; 31 Maart 1910.... 9675; 30 Juni 1910.... 9686; 30 Sept. 1910.... 9706 en 31 Dec. 1910.... 9980.

Alleen in het eerste en vierde kwartaal was de stijging eenigszins belangrijk.

* * *

Het gemiddelde aantal leden per afdeling bedroeg op:

31 Dec. '07—49; op 31 Dec. '08—45; op 31 Dec. '09—41 en op 31 Dec. '10—45; in vergelijking met het vorige jaar is dit een iets gunstiger toestand; doch staat nog ten achter bij dien van 1907.

De verdeling van de afdelingen volgens haar ledenaantal was de drie laatste jaren als volgt:

		31 Dec. 1908	31 Dec. 1909	31 Dec. 1910
met hoogstens	25 leden	116	118	127
„	26 tot en met 50 „	37	44	49
„	51 „ „ „ 100 „	22	24	25
„	101 „ „ „ 200 „	11	11	10
„	201 „ „ „ 300 „	—	4	5
„	301 „ „ „ 400 „	6	2	—
„	401 „ „ „ 500 „	—	1	3
	boven 500 „	2	1	1

De verdeling de afdelingen over de provincies was de laatste jaren als volgt:

		Aantal afdelingen:			
		31 Dec. 1907	31 Dec. 1908	31 Dec. 1909	32 Dec. 1910
Provincie:					
Groningen	18	19	23	20	
Friesland	35	45	48	58	
Drenthe	3	4	3	7	
Overijssel	19	21	19	19	
Gelderland	17	18	23	24	
Utrecht	6	5	5	4	
Noord-Holland	29	30	34	35	
Zuid-Holland	34	35	32	33	
Zeeland	8	6	7	7	
Noord-Brabant	5	6	6	6	
Limburg	1	3	4	7	
		175	193	205	220

Samenstelling van het Partijbestuur.

Overeenkomstig het bepaalde bij Statuten en Huishoudelijk Reglement waren door de afdelingen candidaten gesteld voor het lidmaatschap van het Partijbestuur.

De candidatuur voor lid van het Dag. Bestuur werd aangenomen door: Van Kuykhof, Loopnuit, Wibaut en Vliegen.

Bij de stemming in de afdelingen werden uitgebracht 4925 geldige stemmen en wel op Van Kuykhof 4457, op Loopnuit 699, op Vliegen 4738 en

op Wibaut 4540. Tot leden van het Dag. Bestuur waren dus gekozen de drie afredenden.

Bij dezelfde stemming werd Vliegen gekozen tot voorzitter met 4415 van de 4698 stemmen.

De candidatuur voor de overige plaatsen in het Partijbestuur werd aanvaard door Albarda, Bergmeyer, Van der Goes, Helsdingen, Hermans, Hoejenbos, Kuyper, Van Leeuwen, Schaper, Spiekman en Troelstra.

Bij de stemming in de afdelingen werden uitgebracht 4932 geldige stemmen en wel op Albarda 986, Bergmeijer 1613, Van der Goes 3747, Helsdingen 2702, Hermans 3102, Hoejenbos 949, Kuyper 1264, Van Leeuwen 1497, Schaper 4527, Spiekman 4044 en Troelstra 4562 stemmen. Gekozen waren dus Van der Goes, Helsdingen, Hermans, Schaper, Spiekman en Troelstra.

Volgens besluit van het Congres mochten er echter niet meer dan drie Kamerleden lid van het Partijbestuur zijn, zoodat in overeenstemming met art. 36 van het huishoudelijk reglement der partij Helsdingen de functie niet kon aanvaarden.

Door de afdelingen werden opnieuw kandidaten gesteld voor de vacature, die hierdoor in het Partijbestuur bleef bestaan; bij de stemming in de afdelingen werden uitgebracht op Bergmeijer 376, op Keuther 74, op Kuyper 232, op Albarda 178, op Hoejenbos 260, op Van Leeuwen 727 en op Mendels 1390 stemmen. Daar geen hunner de volstrekte meerderheid had verkregen, was er herstemming en wel tusschen Mendels en Van Leeuwen. Bij deze herstemming werd Mendels gekozen met 2299 stemmen tegen 1221 stemmen op Van Leeuwen.

Voor 1910—1911 was dus het Partijbestuur samengesteld als volgt:

Vliegen, voorzitter, Van Kuijkhof, secretaris-penningsmeester, Wibaut, Van der Goes, Hermans, Mendels, Schaper, Spiekman en Troelstra.

Het Partijbestuur koos tot 2den voorzitter Schaper en tot 2den secretaris Wibaut.

Congresbesluiten en hunne uitvoering.

Het congres van 1910 nam de onderstaande besluiten en moties aan:

A. Kiesrechtaktie.

„Het Congres, in de plannen der regeering om een algemeene grondwetsherziening door een nieuwe staatscommissie te laten voorbereiden, een poging ziende om het kiesrechtvraagstuk op de lange baan te schuiven,

van meening, dat het onverkort algemeen kiesrecht slechts zal worden verkregen door hardnekkigen strijd van de arbeidersklasse zelve,

van meening dat ingrijpende hervormingen, zooals staatspensionneering e.a. niet zullen worden verkregen zonder algemeen kiesrecht of een sterken strijd voor zijne verovering,

besluit tot het houden van een volkspetitionnement voor de invoering van algemeen kiesrecht als middel om den kiesrechtstrijd te versterken.

De openbare actie voor dit petitionnement zal worden ingezet met een groote demonstratie voor algemeen kiesrecht op den Zondag vóór de Kameropening in 1910, te 's Gravenhage, of te Amsterdam.

Het petitionnement zal worden aangeboden aan Regeering en Staten-Generaal in Sept. 1911.

Het Congres draagt het Partijbestuur op de bijzonderheden van dit petitionnement te regelen en in overleg met het bestuur van het

Nederlandsch Verbond van Vakvereeningen alle krachten van partij en vakbeweging in te spannen, ten einde deze beweging zoo schitterend mogelijk te doen slagen.”

B. Contributie-regeling.

Aan art. 45 van het Huish. Reglement der Partij wordt toegevoegd:

de eerste 26 weken, volgende op den datum harer oprichting, is een nieuwe afdeling vrijgesteld van de in de eerste alinea vermelde verplichting.

C. Extra Contributie voor „Het Volk”.

De extra contributie van 1 cent per lid en per week wordt verlaagd tot ½ cent per lid en per week.

D. Stedelijke Federaties.

Het bestaande artikel 8 van het Huish. Reglement der Partij vervalt en in plaats daarvan wordt deze bepaling opgenomen:

De stedelijke federaties stellen in overleg met het P. B. haar Huishoudelijk Reglement vast. Dit Reglement omvat o.m. de samenstelling, de bevoegdheid en de taak van de federatie.

E. Exploitatie „Het Volk”.

Het P. B. neemt maatregelen om te voorkomen, dat de bladen van den Bond van Ned. Arb. Coöperatie en van afzonderlijke Coöperaties „Het Volk” benadeelen door het werken voor advertenties.

F. Samenwerking met de S. D. P.

„Het Congres”, accoord gaande met het door het P. B. ingenomen standpunt inzake samenwerking met de S. D. P. gaat over tot de orde van den dag.

G. Staatspensionneering.

„Het Congres”, gehoord de discussie over de Staatspensionneering, van oordeel, dat er geen reden is zich opnieuw uit te spreken over dit programmpunt, gaat over tot de orde van den dag.

H. Weekblad.

„Het Congres”, gehoord de verdediging van de redactie van „Het Weekblad” naar aanleiding van de in de pers en op het Congres op haar gevoerde critiek;

aanvaardt het standpunt, dat het optreden van de redactie van „Het Weekblad”, als woordvoester der minderheid alleen wordt geleid door hare inzichten van partijbelang; erkent dit optreden als de vervulling, naar de inzichten der redactie, van een taak, haar door de partij opgelegd;

en verwacht, dat de partijgenooten met deze erkenning rekening zullen houden.

I. Onderwijs.

„Het Congres, gelet op 't feit, dat uit verschillende en steeds talrijker uitingen blijkt, hoezeer de bourgeoisie er naar streeft aan 't onderwijs op de openbare school een min of meer godsdienstig karakter te geven en het te gebruiken voor de propaganda van het huidige regeeringsstelsel;

dit streven der burgerklasse verklarende uit de zucht om 't openbaar onderwijs dienstbaar

te maken aan de bevestiging harer klasseheerschappij;

van oordeel dat op den Staat de plicht rust te voorzien in de behoefte aan onderwijs, dat voor allen toegankelijk en dus in politiek en godsdienstig opzicht neutraal dient te zijn; constateerende, dat een groot deel der arbeidende klasse voor haar kinderen onderwijs verlangt dat aan die eischen voldoet;

protesteert tegen alle pogingen, die de onzijdigheid van 't openbaar onderwijs ten opzichte van staatkundige en godsdienstige kwesties in gevaar brengen;

en roept de Nederlandsche arbeiders op, zich met alle kracht te verzetten tegen elken maatregel, die de neutraliteit van 't openbaar onderwijs en de politieke onafhankelijkheid der onderwijzers bedreigt."

K. Samenstelling van het Partijbestuur.

Het Partijbestuur bestaat uit negen leden, waarvan niet meer dan drie lid der Tweede Kamer mogen zijn.

Dit besluit geldt slechts voor den tijd van één jaar. Op het volgende Congres zal dit punt opnieuw aan de orde worden gesteld.

L. Het aantal afgevaardigden naar het Internationaal Socialistisch Congres werd vastgesteld op 7.

M. Als plaats voor het volgend Congres werd Utrecht aangewezen.

Deze besluiten werden, voorzoover noodig, alle bij referendum bekrachtigd en wel met de volgende stemmen:

	vóór	tegen	blanco en onw.
A. Kiesrechtmotie	4589	34	220 st.
B. Contributie-regeling	4119	208	507 "
C. Extra contributie-„Volk”	3938	300	496 "
D. Stedelijke Federaties	3811	80	892 "
E. Advertenties Coöperatie-bladen	3732	211	844 "

* * *

Het eerste besluit, dat omtrent de Kiesrechtmotie, heeft het optreden der partij gedurende het geheele jaar beheerscht.

De aangenomen resolutie was de grondslag, waarop de kiesrechtactie dit jaar werd gevoerd. De Statenverkiezingen, de Betooging van 18 Sept. te Amsterdam en de actie voor het petitionnement waren de drie vormen, waaronder de kiesrechtstrijd gestreden werd en waarvan de laatste op dit oogenblik nog in vollen gang is.

Over de Statenverkiezingen spreken wij nader; thans dus over de Kiesrechtbetooging en de petitionnements-actie.

Na de Statenverkiezing kon begonnen worden met de organisatie van en de propaganda voor de Betooging. Het vele en omvangrijke werk werd evenals vorige jaren verricht; wat de propaganda in de pers betreft door een daarvoor ingestelde perscommissie, bestaande uit: Matthijsen, De Miranda, Ed. Polak, Van der Waerden en De Roode. Wat de propaganda en organisatie in Amsterdam aangaat in samenwerking met de federatie-Amsterdam en gesteund door den Amst. Bestuurdersbond, die een speciale propaganda voerde onder de vakarbeiders.

Evenals ieder jaar, werd ook ditmaal weder een manifest ter verspreiding over het geheele land beschikbaar gesteld. (Zie bijlage A.)

Het resultaat van al dezen arbeid was grooter

dan ooit; een reuzenbetooging had 18 September te Amsterdam plaats; de deelneming, zoowel van betoogers als van deelnemende organisaties, overtrof die van vorige jaren. Deze betooging, die tevens de inzet moest zijn van de petitionnements-actie, deed zien, dat het Congresbesluit weerklink had gevonden bij duizenden en duizenden der arbeidersklasse. Met moed en opgewektheid kon het Partijbestuur de petitionnementsactie aanvangen.

In het begin van October werd door het P.B. de organisatie voor de petitionnementsactie vastgesteld; er werd een comité van actie benoemd, bestaande uit Troelstra, Oudegeest, Heleen Ankersmit, Voogd, Ankersmit, Van Kuijkhof en Hegeraat als secretaris. Deze werd aangesteld als bezoldigd secretaris; in zijn functie als redacteur aan „Het Volk” werd voorzien door Looptuit aan te stellen als tijdelijk redacteur; een perscommissie voor de schriftelijke propaganda werd gevormd; dezelfde partijenooten, die de schriftelijke propaganda voor de Betooging hadden georganiseerd, werden uitgenoodigd deze perscommissie voor de petitionnementsactie te vormen; deze uitnodiging werd door alle vijf aangenomen.

Spoedig daarop werd door het P.B. de tekst van het petitionnement vastgesteld (zie Bijlage B), zoodat alles gereed was om de actie te beginnen. Voor dat de publicatie van de tekst plaats had, had er op verzoek van het hoofdbestuur van den Vrijz.-Dem. Bond een bijeenkomst plaats van het Partijbestuur met dit hoofdbestuur en dat van het Alg. Ned. Werkliedenverbond en een lid van het bestuur van de Liberale Unie.

Het resultaat van deze samenspreking blijkt uit onderstaand communiqué, dat door de deelnemers aan deze conferentie werd goedgekeurd. (Zie „Volk” 18 October 1910).

Een conferentie.

Op initiatief van den Vrijzinnig-Democratischen Bond, had Zaterdag v.j.l. te Amsterdam eene conferentie plaats waaraan werd deelgenomen door het Partijbestuur der S. D. A. P., het hoofdbestuur van den Vrijz. Dem. Bond, het hoofdbestuur van het Alg. Ned. Werkliedenverbond en het hoofdbestuur der Liberale Unie.

Onderwerp van bespreking was: of, en in hoever en in welke mate samenwerking kon plaats vinden bij het volkspetitionnement voor het algemeen kiesrecht, op touw gezet door de S. D. A. P.

De bespreking bracht aan het licht dat de S. D. A. P., die reeds haar petitionnement georganiseerd en haar adres gereed had, meende dat het karakter van hare kiesrechtbeweging eene te groote verandering zou ondergaan door een samenwerking met burgerlijke partijen en daardoor verzwakken, weshalve zij van oordeel was dat de strijd voor het algemeen kiesrecht beter kon worden gevoerd afzonderlijk van elkander, dan bij een dusdanige samenwerking. Daarbij verklaarde zij zich bereid tot dusdanige organisatorische maatregelen dat eventueele verschillende bewegingen niet met elkander in conflict zouden komen.

De Vrijz. Dem. Bond en het Alg. Ned. Werkliedenverbond waren daartegenover van meening dat, waar hunnerzijds tegen den zakelijken wensch in het rekwest der S. D. A. P. uitgedrukt, geen bezwaar zou behoeven te bestaan en in de kiesrecht-actie, voor zoover de S. D. A. P. betreft, geen wijziging noodzakelijk zou zijn, er naast de gronden, door

de S. D. A. P. voor dien wensch aangevoerd, andere gronden van voorstanders van het algemeen kiesrecht zouden kunnen ontwikkeld worden en in het rekwest worden opgenomen, en zij achten zulk een oplossing wenschelijk ten einde zoowel den omvang der beweging als den moreelen invloed van het petitionnement te vergrooten.

De vertegenwoordiging der Liberale Unie meende dat gemeenschappelijke actie reeds hierop afstuitte dat het streven naar algemeen kiesrecht bij de burgerlijke partijen uit geheel andere motieven voortkomt dan bij de sociaal-democraten. Zij zag daarom meer heil in afzonderlijke actie, met vermindering van onnoodigen onderlingen strijd en met bevordering van samenwerking waar die door de politieke omstandigheden geboden mocht zijn. Het teekenen van het door de S. D. A. P. opgestelde petitionnement was haar, niet in de eerste plaats om de formulering van hetgeen erin gevraagd wordt, doch om de motiveering van het gevraagde, onmogelijk.

De debatten brachten in het standpunt der verschillende vereenigingen geen verandering. Van de zijde der S. D. A. P. en van de Liberale Unie werd vooral bezwaar gemaakt tegen één adres waarin verschillende motieven, die, naar hun oordeel, met elkander tegenstrijdig zouden moeten zijn, zouden worden uiteengezet.

Het slot der besprekingen was dat op het denkbeeld van den Vrijz.-Dem. Bond tot samenwerking niet werd ingegaan.

* * *

De actie werd ingezet door het houden van een tiental meetings in de voornaamste plaatsen; op iedere plaats gevolgd door een huishoudelijke zitting, waartoe uitgenoodigd waren de vertegenwoordigers der organisaties, die aan de Kiesrechtbetoging hadden deelgenomen en die bereid waren de actie verder voort te zetten onder leiding van de S. D. A. P. en op den grondslag van het adres, zooals dit door het P. B. was vastgesteld.

Ook de S. D. P. ontving, als één der organisaties die aan de kiesrechtbetoging hadden deelgenomen, eene uitnoodiging van den sekretaris van het Comité van Actie.

Naar aanleiding hiervan ontving het Partijbestuur der S. D. A. P. dd. 30 October 1910 een schrijven van de S. D. P., waarin het bestuur van deze organisatie een conferentie aanvroeg met het Partijbestuur ten einde te kunnen overwegen in hoeverre een gemeenschappelijke actie van S. D. P. en S. D. A. P. in deze mogelijk was.

Het antwoord van het P. B., dat dd. 2 Nov. d.a.v. werd gegeven, luidde:

dat een samenspreking ons niet noodig voorkwam, aangezien de grondslag, waarop de actie gevoerd zou worden, reeds was vastgelegd in het adres, zooals dit door het P. B. was vastgesteld;

dat de wijze, waarop de actie zal worden gevoerd, reeds bepaald was door het Comité van Actie, daartoe door het P. B. benoemd;

dat de verdere leiding voor de petitionnementsactie berust bij het P. B. en geenerlei invloed van de zijde der S. D. P. daarop zou kunnen worden aanvaard.

* * *

De hierboven bedoelde meetings hadden den 10den November 1910 plaats en slaagden uitstekend.

Daarna hebben in tal van plaatsen grotere en kleinere openbare, zoowel als cursusvergaderingen voor huisbezoekers plaats gehad, honderden huis-

bezoekers en huisbezoeksters zijn sedert dien aan den gang om het welslagen van het petitionnement te verzekeren.

Een stroom van geschriften, door de uitstekende zorgen van het Perscomité samengesteld, is over het land gegaan en onze stem is doorgedrongen tot mannen en vrouwen, die tot nog toe door onze propaganda niet bereikt werden.

Over de resultaten van deze actie, zooals deze zich openbaren in vergrooting van ledental en van afdelingen, kan hier nog niet gesproken worden, dat kan later worden vastgesteld. Definitieve mededeelingen omtrent het aantal handteekeningen, omtrent den stand der actie in het algemeen, zij zullen gegeven worden op ons a. s. Congres, dat ook zal hebben te bepalen het verdere verloop der actie.

Actie-10-urendag, enz.

Evenals het N. V. V. zijn steun en medewerking verleent aan de kiesrechtactie, die door de partij geleid wordt, steunt de partij omgekeerd de actie voor den 10-urendag.

Omtrent de te voeren actie had herhaaldelijk overleg plaats tusschen het bestuur van het N. V. V. en het P. B.

De oproepingen tot deelneming aan de Nationale Betoogingen op Hemelvaartsdag 1910 te Rotterdam en op 5 Maart 1911 te Amsterdam, gingen uit van de beide besturen gezamenlijk; de plaatselijke betoogingen, zooals die van 19 Februari 1911 werden geregeld door de plaatselijke organisaties van beide lichamen.

De kosten van deze actie worden gedragen door partij en vakverbond.

De betoogingen van den 19en Februari en die van den 5en Maart stonden in het teeken van het ingediende ontwerp-wijziging-Arbeidswet.

De behandeling van dit ontwerp heeft aangetoond, dat de actie der arbeiders haar invloed doet gevoelen; tevens heeft deze duidelijk aan het licht gesteld de onwaarachtigheid van sommige der clericale leiders, wanneer zij zich een enkele maal hullen in het kleed van arbeiders-vriendelijkheid en bovendien bleek de leegheid en de voosheid der christelijke coalitie uit de gevoerde debatten en stemmingen meer dan duidelijk.

Al dat gewurm, al dat gedraai om te ontkomen aan de noodzakelijkheid tot het invoeren van sociale maatregelen van eenige beteekenis, zij toonen aan dat onze partij den juisten weg heeft ingeslagen om naast en in verband met de propaganda voor onze economische beginselen, steeds en voortdurend de arbeidersklasse op te wekken om met en naast ons te strijden voor sociale hervormingen.

Door de Kamerfractie is de indiening van een ontwerp-Tien-uren-wet voorbereid.

Statenverkiezingen.

Reeds bij de bespreking van de kiesrechtactie wees ik er op, dat de actie bij de Statenverkiezingen in hoofdzaak één der drie vormen was, waaronder deze actie in het afgeloopen jaar werd gevoerd. Uit het manifest, (zie Bijlage C) dat door het P. B. werd uitgevaardigd, blijkt dit karakter van deze verkiezingen zeer duidelijk.

Ook bij de herstemmingen werd dit standpunt onverzwakt gehandhaafd, waar onze candidaat niet bij was betrokken werd alleen de Vrijz.-Dem. of de Unie-Liberaal gesteund.

Het rechtstreeksch resultaat van deze verkiezingen was, dat het totaal aantal socialisten in de Provinciale Staten steeg van 18 tot 26; en wel van 8 tot 10 in Friesland, van 2 tot 4 in Overijsel, van 4 tot 8 in Noord-Holland; in deze laatste provincie werd

schërpte werd gestreden. Men gelieve zich te herinneren hoe deze staking aanleiding werd tot eene interpellatie in de Tweede Kamer. Het gevolg van dien strijd, waarin ik ruim deel had, is een verblijdende versterking der vakbeweging, terwijl de afdeling der S. D. A. P. ongeveer verdubbeld is in ledental. Hetzelfde geldt voor Lossers en Losserscheveld, die beiden bij de uitsluiting betrokken waren; waar de bevolking onder de nadeelen heeft geleden maar niet minder haar part van de versterking der arbeidersbeweging mee kreeg.

Daarna volgde de uitsluiting in Enschede. Oorzaken en verloop beiden zijn in de partij voldoende bekend. Minder bekend zal zijn, dat „De Eendracht” thans maanden na den strijd en na invoering van een nieuw en veel zwaarder contributie-systeem, nog steeds een vermeerdering van ledental, in Enschede, van zeventhonderd-ruijn, behouden heeft.

Ten slotte zij herinnerd aan de staking in Hengelo die eveneens een opleving der arbeidersbeweging ten gevolge heeft gehad.

Mede dient nog vermeld, dat bij de Provinciale Statenverkiezing in het district Enschedé twee der sociaal-democratische kandidaten werden gekozen, met een stemmental dat aanzienlijk hooger was in 1907, terwijl in Lonneker, bij tusschentijdsche verkiezing, een raadszetel werd gewonnen.

De redactie van „De Nieuwe Tijd” voerde ik ook weder dit jaar, terwijl ik daarnaast mijn werk had als bestuurslid der Enschedésche coöperatie en als secretaris der Twentsche federatie, waarbij dezen winter kwam het voorzitterschap van het comité in zake het volkspetitionnement.

Als spreker en debater, in en buiten Twente, trad ik op in 112 openbare vergaderingen, terwijl ik bijwoonde 72 bestuurs- en 40 ledenvergaderingen.

Verder dient nog vermeld dat in Twente, als elders, de S. D. P. niet alleen niet in invloed heeft gewonnen, maar zelfs ingekrompen is.

Van de afdeling in Hengelo verneemt men niets, terwijl blijkens een verslag in „De Tribune” de afdeling Enschedé klaagt over achteruitgang.

Wanneer men weet dat deze laatste om-en-om de tien leden draaide, zal men begrijpen, dat het voor deze afdeling zeer moeilijk moet worden om nog héél sterk achteruit te gaan.

Het industriele Twente, dat had moeten worden een land-van-beloofte voor het „Tribunisme”, doet niet mee.

Als geheel genomen is dit jaar, door de beduidende versterking der vakbeweging, zeer goed geweest voor de Twentsche arbeidersbeweging.

A. P. LEEUWENBURG.

VERSLAG VAN DE UTRECHTSE PROPAGANDIST VAN LEEUWEN.

(Nieuwe Spelling.)

In Juli 1910 begon mijn arbeid als propagandist voor het Middengewest, waarbij aangesloten zijn de afdelingen Amersfoort, Baarn, De Bildt (26 Februari 1911 opgericht) en Zelst in het kies-district Amersfoort, de afdelingen Schoonhoven en Ammerstol in het kiesdistrict Bodegraven, de afdelingen Veennendaal en Rhenen in het kies-district Ede, de afdeling Weesp in het kiesdistrict Hilversum, de afdeling Utrecht in de kiesdistricten Utrecht I en II, de afdeling Culemborg in het kiesdistrict Wijk-bij-Duurstede en de afdeling Leerdam in het kiesdistrict Sliedrecht. De afdelingen

Schoonhoven, Ammerstol, Weesp en Leerdam zijn alleen nominaal aangesloten door gebruik te maken van „De Stem des Volks” voor hun korrespondenties; kontribusie betalen zij niet.

De gewestelijke federasie Het Middengewest heeft zich in de 2½ jaar van haar bestaan bijna geheel moeten bepalen tot de uitgave van haar weekblad „De Stem des Volks”, die bij de oprichting der federasie haar eigendom is geworden. Zeer geringe inkomsten en het gemis aan propagandistische krachten maakten verdere arbeid onmogelijk. Een begin van verandering is nu gemaakt. De 15 Desember 1910 belegde Het Middengewest met mij als spreker een openbare vergadering te Maarssen, die niet het minst door het debat van pastoor Ariëns een voor ons schitterend verloop had en alleen door biezondere omstandigheden niet onmiddellijk tot de oprichting ener partijafdeling leidde. Een tweede openbare vergadering te Maarssen werd onmogelijk door de weigering van alle beschikbare zalen. De 18 Januari belegde Het Middengewest met mij als spreker een openbare vergadering te De Bildt, de 22 Februari gevolgd door een openbare petitionnementsvergadering eveneens met mij als spreker, en de 26 Februari door de oprichting ener partijafdeling met aanvankelijk 8 leden. Evenals te Maarssen vonden wij ook te De Bildt in zeer brede kringen grote belangstelling en simpatie, maar belet de volkomen afhankelijkheid tegenover landheer en geestelike de meeste daartoe gezinde arbeiders de openlike aansluiting bij onze partij. En zo is het overal in het gebied der federasie. Het Middengewest zal daarom nog geruime tijd ook in die plaatsen waar afdelingen ontstaan een uitgebreide krachtige aksie moeten voeren voordat in deze door kerk en landheer geknechte streken een zelfstandige flinke sociaal-demokratische beweging bestaat. Planen voor een dergelike stelselmatig-gevoerde aksie zijn in bewerking.

„De Stem des Volks”, een uitgave der federasie Het Middengewest, werd zo spoedig mogelijk, na mijn vestiging te Utrecht aan mijn redaksie toevertroafd. Mijn streven om zoveel mogelijk rekening te houden met de eigenaardigheden van het te bewerken terrein is althans in zover met sukses bekroond, dat de toevoer van nieuwe abonnees geleidelik groter is geworden. De nieuwe jaargang kon daardoor in vergroot formaat verschijnen. En indien de vermeerdering van abonnees zo voort blijft gaan, zal weldra tot een nog belangrijker zeer noodzakeliker vergroting kunnen worden besloten. Gemis aan ruimte is nu nog wekeliks de oorzaak van een zeer onvoldoende behandeling van allerlei rubrieken.

Wat mijn arbeid in de aangesloten afdelingen betreft, die bepaalde zich tot het bijwonen van enige huishoudelike en bestuurs-vergaderingen en tot het spreken in enige openbare en kursus-vergaderingen. Meerdere arbeid werd nog niet door mij verricht (behalve te Utrecht) door gemis aan tijd en door zwakte der federatieve organisatie. Alleen in de stad Utrecht kon ik veel en velerlei werkzaamheden verrichten. De velerlei teleurstellingen en tegenslagen, door de Utrechtsche partijafdeling ondervonden, hadden een bijna algemene overschilligheid, moedeloosheid of verbittering onder de partijgenooten gewekt. De klas-strijdende vakbeweging was door de gebeurtenissen in het partijleven in 't bezit geraakt van een besliste anti-sociaaldemokratische gezindheid en vond behalve in de plaatselike kleinbedrijfsverheersing in die gezindheid een noodlotige beluimering voor eigen aksie en ontwikkeling. De algemene neergeslagenheid der gehele arbeidersbeweging had in 't open-

bare leven een bijna totale afwezigheid van elke invloed harerzijds tengevolge gehad. Mijn eerste werk moest dus wezen, een groote schoonmaak te houden onder al die vooruitgang-belemmerende omstandigheden. Door de vaststelling van een zeer scherp beschreven verhouding tussen de afdeling en mij onstond een goede organisatoriese samenwerking. Door enige besprekingen met het bestuur van de Utrechtse Bestuurdersbond en door deel-aan de uitvoering van plannen door de U. B. B. ontworpen ontstond er samenwerking tusschen de vakbeweging en mij, welke samenwerking behalve door „De Stem des Volks” nog vergroot kon worden door mijn optreden in openbare en kursusvergaderingen der vakverenigingen.

Werd aldus de grondslag gelegd voor een goede samenwerking tussen de partijafdeling, de vakbeweging en mij, tegelijkertijd werd een begin gemaakt met de uitvoering van een plan van stelselmatige ontwikkeling der georganiseerden. Een viertal wekelikse of veertiendaagse kursussen werden gegeven, nl. een wekelikse in lezen, schrijven, rekenen en eenvoudige administrasie, — een veertiendaagse over de vakbeweging, — deze twee uitgaande van de U. B. B.; de volgende twee uitgaande van de partijafdeling: een veertiendaagse voor alle partijgenoten, — een wekelikse voor de in de beweging reeds meer naar voren gekomen partijgenoten. De eerste cursus werd mogelijk gemaakt door de medewerking van de afdeling van de Bond van Ned. Onderwijzers, die enige leden daarvoor beschikbaar stelde, en door de medewerking van B. en W., die de beschikking gaven over de vereiste lokaliteit. De drie andere kursussen werden door mij gegeven. Daarbij werd het sisteem gevolgd van samenstelling ener handleiding en gratis beschikbaarstelling van cyclostyle-afdrukken daarvan aan alle deelnemers; de afdeling schafte zich daarvoor een cyclostyle aan en bekostigde verder de benodigheden (de U. B. B. vergoedde de voor zijn cursus gemaakte kosten), terwijl een partijgenoot het reuzenwerk van afschrijven en afdrukken gratis verrichtte.

Belangstelling in deze kursussen was, de omstandigheden in aanmerking genomen, alleszins bevredigend en handhaafde zich onafgebroken. Het voornemen bestaat, aan deze arbeid geleidelik de vaste vorm te geven van een volledige ontwikkelingsinstelling voor volwassen arbeiders onder onmiddellike leiding van de partijafdeling en de bestuurdersbond.

Enige resultaten van deze wijze van handelen en arbeiden zijn reeds aan te wijzen, o.a. de onwensprekelijke geleidelijke toename in ledental zowel in de partijafdeling als in de vakbeweging.

Dat bij de korteliks geschetste toestanden te Utrecht de opzet van de petitionnementsaksie grote moeilijkheden moest ondervinden, ligt voor de hand. Geheel overwonnen zijn die moeilijkheden dan ook in genen dele. Maar toch is het plaatselijk comité van uitvoering, dat onder mijn voorzitterschap werd gesteld en in de tweede afdelingssekretaris een zeer aktieve goed voor zijn taak berekende sekretaris vond, erin geslaagd, de beschikking over een vrij groot aantal huisbezoekers te krijgen, zodat alans de arbeiderswijken geheel zullen kunnen worden afgewerkt. Pogingen om dat getal huisbezoekers uittebreiden worden natuurlijk geregeld beproefd; en op de aksie werd behalve door een uitstekend geslaagde openbare vergadering met Troelstra de aandacht gevestigd door een paar uitmuntend gelukte straatbetogingen.

In mijn eerstvolgend jaarverslag aan de partij hoop ik melding te zullen kunnen maken van een algemene herleving en vernieuwde opmars der

gehele arbeidersbeweging te Utrecht en in Het Middengewest beide.

Aan het slot van mijn verslag richt ik een woord van hartelike dank tot de vele partijgenoten, die met partijgenootschappelijke kameradschap en trouw met mij samenwerkten.

VAN LEEUWEN. <

Utrecht, 15 Maart 1911.

VERSLAG VAN DEN BROCHURENHANDEL
over 1 Jan.—31 Dec. 1910.

In het afgelopen boekjaar zijn bij den Brochurenhandel verschenen de hieronder genoemde nieuwe uitgaven:

J. H. Schaper	Na 25 jaar.
id.	Aan hen die van verre staan.
W. P. G. Helsdingen	Volkscatechismus (2e druk).
Ed. Polak	Het Lintje. Congresverslag 1910. Socialistische Liederbundel.
J. E. W. Duijs	46 Millioen.
id.	id. (2e dr.).
August Bebel	Uit mijn Leven, deel I.
F. v. d. Goes, Ds. Rudolph	Debat Marx of Christus. Arbeidersjaarboekje 1911. Waarom wij het kiesrecht willen (2e druk).

Uitgaven voor het Petitionnement:

Wat ieder weten moet (kiesrechthandleiding).
Het Groote Ongeluk.
Alles wordt duur.
De Weg tot de Macht.
En bij teekende toch.
De Heillooze Geest.
Zonderlinge Ervaringen van een Katholiek werkman.
Aan de losse arbeiders.

Overgenomen door ons uit het fonds van andere uitgevers:

Payer, De Kunst van Uitbuiten.
J. E. W. Duijs, Recht of Klasserecht.

Voornaamste cijfers.

De omzet bedroeg in het afgelopen boekjaar totaal f 6386.82, waarvan voor f 725.79⁵ a konstant verkoop, terwijl een verlies geleden werd van f 317.97. 1909 was een verkiezingsjaar en de omzet was toen grooter dan in 1910, wat naar de meening van ondergeteekende zeer goed verklaarbaar is. Wanneer men ons verzendboek nagaat, blijkt dan ook daaruit dat de omzet Jan.—Juni 1909, dus juist gedurende de verkiezingsaksie (toen de verkiezingskrant verscheen), belangrijk grooter was dan die in datzelfde halfjaar 1910, terwijl de omzet in het tweede halfjaar 1909 weer veel kleiner was dan die van hetzelfde tijdvak 1910. Hoewel het bedrag der omzet gezakt is, was de werkhoeveelheid in het afgelopen jaar veel grooter. Om dit te bewijzen, zetten we hier de cijfers van de drukste maand in 1909 en in 1910 tegenover elkander: Juni 1909 bracht een omzet van f 1954.28 en het aantal afge-

zonden orders was 113. December 1910 bracht een omzet van f1805.41⁵, dus een lager bedrag dan in het voorafgaande jaar, terwijl het aantal afgezonden bestellingen niet minder dan 465 bedroeg. Meer voorbeelden kunnen we aanhalen, doch we moeten ons, zoo werd ons verzocht, bekorten.

Schulden en bezittingen.

Van de leening à f4000 bleef een aandeel à f50 in portefeuille. In kas was op 1 Januari 1911 f87.92. De balanswaarde der aanwezige voorraad brochures bedroeg f4566.13⁵. Er was nog te vorderen van diverse debiteuren (afdeelingen en boekhandelaren) f4295.29⁵. Dit is een tamelijk hoog bedrag, wat veroorzaakt werd doordat vooral gedurende de laatste maanden van 1910 veel door ons werd afgeleverd, wat we voor het jaar ten einde was niet meer konden invorderen. Aan krediteuren nog te betalen f5534.37⁵. Bovendien moeten nog een paar kleinere posten door den Brochurenhandel voldaan worden voor geplaatste annonces e. d. De inventariswaarde meubilair enz. bedroeg f315.

Om te besluiten zij hier nog vermeld, dat ondergeteekende per 1 April als funktionaris der partij zal aftreden. Het voornemen om heen te gaan had ik reeds lang. Verschillende oorzaken kan ik daarvoor opgeven. Door omstandigheden werd ik echter belet vroeger mijn functie neder te leggen.

J. J. BOS K.A.zn.

Amsterdam. 31 Maart 1911.

BIJLAGE A.

MANIFEST inzake de Grootte Kiesrechtbetooging op 18 September te Amsterdam.

Aan de Nederlandsche Arbeiders!

Medeburgers.

Evenals vorige jaren roepen wij U ook ditmaal op tot deelneming aan de nationale betooging voor algemeen kiesrecht, die dit jaar op 18 September, den Zondag vóór de opening der Staten-Generaal, te Amsterdam zal worden gehouden.

Wij doen dit met nog meer nadruk dan anders, daar deze betooging de inzet zal zijn der voorbereiding van het Volkspetitionnement, dat het volgend jaar, op den dag dat de koningin de Staten-Generaal opent, aan de regering zal worden aangeboden.

Hiermede wordt een nieuw tijdperk geopend in de beweging voor algemeen kiesrecht.

De jaarlijksche betoogingen, sedert 1900 gehouden, hebben het beeld eener groeiende beweging in de arbeidersklasse te aanschouwen gegeven.

Het geringe aantal vereenigingen, die met hun banieren deelnamen aan de eerste betooging van 1902, was op de laatste betooging

aangegroeid tot een legermacht van 951 vereenigingen, die onder hunne 439 banieren op indrukwekkende wijze aantoonde, dat de eisch van het algemeen kiesrecht is geworden de eisch van geheel de oplevende arbeidersklasse.

En het succes der beweging bleef niet uit.

Onder haar invloed is de vraag van het kiesrecht in bijna alle politieke partijen aan de orde gesteld, hebben deze hun standpunt bepaald, en heeft ook de tegenwoordige Regeering zich niet kunnen onttrekken aan het vraagstuk der grondwetsherziening, waarvoor zij eene staatscommissie heeft ingesteld.

Aan U, arbeiders, de taak, om te maken, dat deze voorbereiding voor eene herziening der grondwet meer worde dan een schijnvertooning, dat zij dienstbaar worde gemaakt aan de vervulling van uwen rechtmatigen, sinds dertig jaren hier gepropageerden eisch van algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen.

Het Volkspetitionnement zal moeten dienen om met honderdduizenden handteekeningen van volwassen Nederlandsche burgers en burgeressen dien eisch te steunen en te sterken, opdat de Regeering wete, dat achter onze beweging staat een groote massa van arbeiders en demokraten.

Zal dit doel worden bereikt, dan dient niet alleen het gansche jaar, liggende tusschen de betooging van 1910 en die van 1911, door de geheele arbeidersbeweging voornamelijk aan de aktie voor het Volkspetitionnement te worden besteed; maar dan moet de inzet dezer aktie zoo indrukwekkend en schitterend zijn, dat ieder onmiddellijk voelt, welk een groot en ernstig stuk werk hier door de Nederlandsche arbeidersklasse op touw wordt gezet.

Het begin is het halve werk, dat gelde ook voor deze betooging.

Op dus, bonden en vereenigingen van arbeiders, organisaties van allen aard, die inzien, dat de bevrijding der arbeiders van al wat hen politiek en economisch drukt en onrecht, hun eigen werk moet zijn!

Op, en neemt deel aan de revue der troepen van het kiesrechtleger op 18 September te Amsterdam. Laat uw aantal en het aantal uwer banieren, die in den optocht wapperen, dat van alle vroegere jaren verre overtreffen!

Op, arbeiders, mannen en vrouwen, van uit het gansche land, trekt op dien dag naar de hoofdstad, om door uwe tegenwoordigheid de betooging te maken tot de meest grootsche en geweldige manifestatie, die het Nederlandsche volk nog heeft kunnen aanschouwen.

Vormt reiskassen en werft onder uwe vrienden deelgenooten aan den tocht en daarmede nieuwe vurige deelnemers aan den strijd.

Zorgt verder, dat alle plaatsen van het land van waaruit deelnemers aan de betooging vertrekken, iets van deze demonstratie medemaken, hetwelk kan geschieden door de afgevaardigden der plaatselijke vereenigingen op den ochtend van den 18den September of den dag tevoren bij hun vertrek in optocht met banieren naar het station te begeleiden.

In één woord: zet ditmaal en verder het gansche jaar uwe schouders onder het grootsche werk uwer politieke ontvoogding.

Dit doende, zult gij de economische vrijmaking en verheffing uwer klasse, waartoe het

kiesrecht ons een onmisbaar middel is, een stap nader komen en uwe plaats innemen in den internationalen strijd voor het algemeen kiesrecht, naast de arbeidersklasse van België, Oostenrijk, Finland, Zweden, Hongarije, Pruisen en zoovele andere landen, waar op dit gebied groote overwinningen reeds zijn behaald of nog een vurige strijd wordt gevoerd.

Gij zult tevens de arbeiders van ons land, die nog onder den invloed staan van de kapitalistische klasse en hare partijen, een voorbeeld geven van een flinken zelfstandigen strijd, zooals die door uw gevoel van eigenwaarde, uw inzicht in de noodzakelijkheid van de politieke aktie in den klassenstrijd en door den onwil, het talmen en paaien en door de schijnmanoeuvres onzer tegenstanders geboden wordt.

Gij zult hun daardoor toonen, in te zien, dat al wat de arbeiders van Nederland oogenblikkelijk eischen en noodig hebben — een wettelijken tienurendag, pensioen op den ouden dag, voorziening in de werkloosheid, verbeterd en kosteloos onderwijs, verlichting van lasten op militair en belastingsgebied, rechtspositie van ambtenaren, beambten, onderwijzers en werklieden in publieken dienst, enz. — alleen dan op voldoende wijze is te verkrijgen, wanneer de overmacht der kapitalistische klasse in de wetgeving wordt gebroken door de verovering en het oordeelkundig gebruiken van het algemeen kiesrecht.

Ook ten onzent steekt de reactie meer en meer het hoofd op. In den strijd der vakverenigingen vinden dezen steeds meer de organisaties der ondernemers tegenover zich, die elke poging tot verzet trachten neer te slaan en met het wapen der uitsluitingen van elken strijd een machtsstrijd maken. Het beetje sociale wetgeving, dat na veel tobben is ingevoerd, heeft de groot-industrieelen geleid tot een georganiseerde tegenaktie, die al driester het hoofd opsteekt en elke regeering beïnvloedt.

Zóó blijven de voornaamste sociale eischen der arbeiders onvervuld en moet het weinige, wat nog tot stand komt, steeds door een grooten strijd der arbeiders tegen dezen kapitalistischen invloed worden veroverd en verdedigd.

De onmachtige, futloze politiek der bezittende klasse, die, ook waar zij onder democratische leuzen optreedt, dien tegenstand in haar eigen gelederen niet durft of wil of kan breken, moet op den duur in ons land worden vervangen door de politiek dier klasse, die alleen tot scheppen en vervormen in staat is, daar haar eigen levensbelang haar aandrijft, het vele, wat haar ontwikkeling, verheffing en vrijmaking in den weg staat, door nieuwe instellingen en maatregelen te vervangen.

De burgerlijke partijen laten hare beste idealen meer en meer in den steek, om maar de macht te kunnen behouden. Dit geldt zowel voor de christelijke partijen, die in haar eigen kring reeds meer en meer „de christelijke politiek” tot een aanfluiting en ergernis maken, als voor de vrijzinnigen, die uit afkeer van den zelfstandigen geest onder de openbare onderwijzers steeds verder afzakken naar den kant der klerikale bestrijders van het openbaar onderwijs.

Alleen de arbeidersklasse is in onzen tijd van burgerlijk verval de nieuwe, scheppende macht.

En het is in het teeken van het algemeen kiesrecht, dat zij zich deze macht zal veroveren.

Tot ziens dus, arbeiders van Nederland, op den 18en September te Amsterdam!

Het Partijbestuur der S. D. A. P. in Nederland:

W. H. VLIEGEN, Voorzitter.

F. VAN DER GOES.

L. M. HERMANS.

M. MENDELS.

J. H. SCHAPER.

H. SPIEKMAN.

P. J. TROELSTRA.

F. M. WIBAUT.

J. G. VAN KUIJKHOF,

Secretaris.

BIJLAGE B.

Aan de Regeering.

De ondergeteekenden, allen meerderjarige burgers en burgeressen van Nederland, verzoeken dringend Uwe medewerking, om de grondwet zoodanig te herzien, dat daarin het algemeen direkt enkelvoudig kiesrecht voor meerderjarige mannen en vrouwen wordt opgenomen, gepaard met zoodanige veranderingen in onze staatsinrichting; dat de werking van dat algemeen kiesrecht niet wordt vervalscht of verzwakt.

De gronden, waarop deze eisch steunt, zijn de volgende:

De nooden en behoeften der arbeidende klasse, voortspruitende uit het heerschende economische en politieke stelsel, roepen luide om voorziening. Reeds sedert tal van jaren laat zij de meest rechtmatige wenschen hooren; tot regeling en beperking van den arbeidsduur van volwassenen; tot verlossing van het kind uit den greep van den winstzoekenden ondernemer; tot bescherming der vrouw tegen de nadeelen van bijzonder voor haar schadelijken fabrieksarbeid; tot voorziening in geval van ziekte, invaliditeit en ouderdom; tot verbetering der nog steeds ellendige woningtoestanden; tot verheffing van het volksonderwijs, dat voor de meeste kinderen uit het volk reeds eindigt op een leeftijd, waarop de vatbaarheid voor ontwikkeling eigenlijk eerst begint — altemaal zaken, het eerste en meest wezenlijke levensbelang van den mensch rakende.

Maar de opvolgende regeeringen bleken niet voldoende te staan onder den invloed der arbeidersklasse, om te doen, wat de nood des volks van hen eischte.

Na de aanvankelijke kiesrechtuitbreiding in 1887, onder den druk der eerste kiesrechtbeweging tot stand gekomen, werd wel is waar een aanvang gemaakt met de wettelijke arbeiders-bescherming, maar van het totaal onvoldoende daarvan is ieder overtuigd.

Sedert dien valt een bijna volkomen stilstand in de uitbreiding der arbeidswetgeving waar te nemen en hoewel de Kamer vóór de jongste algemeene verkiezingen een motie aannam tot invoering van den wettelijken arbeidsdag van hoogstens tien uren wordt deze uitspraak door de huidige regeering evenzoo genegeerd, als dat tot heden met de gansche beweging onder de arbeiders naar een tien-urendag het geval is geweest.

Na de verdere uitbreiding van het kies-

recht in 1896 is een aanvang gemaakt met de sociale verzekering en een ongevallenwet in het leven geroepen, waarvan de gebreken algemeen worden erkend; maar de uitbreiding dezer verzekering tot landarbeiders, zeevischers en zeelieden, dienstboden en andere uitgeslotenen laat nog steeds op zich wachten. Inmiddels roepen andere noodden als bedrijfsziekten, invaliditeit, moederschap en werkloosheid tot heden tevergeefs om voorziening.

De belastingherziening, in 1892 tot stand gekomen, brengt geene wezenlijke verandering in dezen toestand, dat het hoofddeel van den Nederlandschen volksrijkdom in handen is van een betrekkelijk kleine groep van personen, die nog steeds in de gelegenheid blijven, de lasten, volgens recht en rede door hen verschuldigd, af te wentelen op hen, die met hun arbeid deze rijkdommen hebben voortgebracht. De wassende behoeften doen de staatsuitgaven steeds stijgen; maar men tracht het meerdere geld niet te vinden in verzwaring der lasten op groote vermogens, inkomens en erfenissen, doch in verhooging van indirecte belastingen, die grootendeels door den minderen man gedragen en uit den nooddrift van ontberende vrouwen en kinderen betaald worden. En terwijl de steeds stijgende prijzen der levensmiddelen en de hooge woninghuren reeds zulke zware eischen stellen aan den werkmans en beambte, wier inkomen daarmede geen gelijken tred houdt, worden nieuwe belastingen in het vooruitzicht gesteld, die hun het leven nog zwaarder zullen maken.

Intusschen blijft achterwege, wat juist moest gebeuren, om den druk op het volk te verlichten en geld los te maken voor de sociale wetgeving: bezuiniging op militaire uitgaven. Alle partijen schermen met dit woord, maar geene regeering bleek nog van zins of bij machte, dezen eisch door te voeren. Aan fort en stellingen, aan kanonnen en oorlogsschepen worden de millioenen weggeworpen, waaraan het zweet van den ontberenden werker kleeft en hoeveel daaraan ook wordt geofferd, steeds weer worden op grond van het totaal onvoldoende van hetgeen bestaat nieuwe millioenen voor deze improductieve uitgaven geëischt.

Waar zoo de partijen der bezittende klasse, die steunen op het bestaande beperkte kiesrecht, dat een groot deel der arbeidersklasse uitsluit, zich onwillig of onbekwaam toonden, de volksbelangen te behartigen, daar ligt het voor de hand, dat in die klasse, wier leven, wier gezondheid, wier ontwikkeling door dit wanbeheer het ergst worden geschaad, de drang wordt gevoeld, haar politieke macht te versterken door het kiesrecht voor alle burgers en burgeressen te veroveren en regeering en wetgeving onder haren invloed te brengen.

De beweging voor het algemeen kiesrecht, waarin deze drang zich uit, toont bij hare jaarlijksche betoogingen voortdurenden groei. Maar ook onder de arbeiders, die buiten deze beweging staan, wordt de drang naar een democratisch kiesrecht gevoeld, zoodat ook de katholieke arbeiders, op het voorbeeld hunner Duitse kameraden, het algemeen kiesrecht voorstaan, terwijl het „arbeiderskiesrecht” van „Patrimonium” hiervan in de praktijk weinig zou verschillen.

Ook onder de vrouwen is een toenemend politiek leven waar te nemen, gevolg hiervan, dat zij door het bestaande produktiestelsel meer en meer tot arbeid buiten het gezin, in fabriek,

werkplaats en kantoor worden gedrongen en daarbij onderworpen zijn aan al die misstanden, die den mannelijken arbeider verplichten tot vakorganisatie en tot het oefenen van invloed op staatsbestuur en wetgeving.

De eisch van algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen is daarom de eerste eisch van het huidige politieke leven en geene gronden van recht of van algemeen belang kunnen tegen de rechtmatigheid, de noodzakelijkheid en de urgentie van dezen eisch worden aangevoerd.

Integendeel is het recht aan de zijde der arbeiders, als zij, die alles voortbrengen wat de maatschappij behoeft, op dien grond eischen dezelfde medezeggenschap in het staatsbestel als anderen. Deze eisch klemt te meer, als de staat den arbeider gaat verplichten een deel van zijn loon te besteden aan verplichte verzekering, een stelsel van dwangmaatregelen, die in geen geval aan meerderjarige burgers mogen worden opgelegd buiten hun eigen direkte medewerking.

Maar bovendien is de invoering van algemeen kiesrecht eene zaak van algemeen belang, daar het alle arbeiders roept tot deelneming aan de politiek van hun land en hen daardoor rijp maakt voor de taak, die de opstrevende arbeidersklasse ook in ons land wacht, de taak nl. om meer en meer een overwegenden invloed op de leiding van zaken uit te oefenen en haar stempel te drukken op de inrichting van staat en maatschappij.

Waar in de ons omringende landen het algemeen kiesrecht reeds bestaat, en overal, waar dit niet geheel is verwezenlijkt, door de arbeiders een toenemende aktie daarvoor is op touw gezet, zal invoering ervan ook bij ons niet kunnen uitblijven.

De opleving der arbeidersklasse in geheel Europa laat zich door geene kunstmatige beperkingen tegenhouden. Zooals de bezittende burgerklasse sinds de Fransche revolutie de leiding der staatkundige en maatschappelijke ontwikkeling van de vroeger heerschende klassen heeft kunnen overnemen, daar hare belangen en inzichten samenvielen met de eischen der maatschappelijke ontwikkeling zelve, zoo streeft thans de arbeidende klasse daarnaar, en wel op denzelfden grond en met hetzelfde recht.

Daarom dringen ondergeteekenden er op aan, dat door U met dit hun ernstig vertoog de noodige rekening zal worden gehouden, opdat onverwijld in Nederland een kiesrecht worde ingevoerd, dat overeenkomt met de sociale verhoudingen en met de onweerstaanbare eischen van een oplevend deel des volks, bereid in den strijd voor het algemeen kiesrecht die offers te brengen, die deze strijd van hen mocht eischen.

BIJLAGE C.

Provinciale Statenverkiezingen 1910.

Aan de Kiezers!

Tegen half Juni heeft in alle provincies de periodieke vernieuwing plaats van de helft der Provinciale Staten.

Wij roepen u ook thans weer op u om de vaan der Sociaaldemocratische Arbeiderspartij te scharen en ook in die

colleges van bestuur de éénige macht te brengen of te versterken, die in staat zal zijn er nieuwen geest en nieuw bloed te brengen en de dufheid en hopeloosheid, waarin de Nederlandsche politiek door de burgerlijke partijen, door klerikaal en liberaal, is gebracht, te verdrijven.

De Provinciale Staten zijn op het oog geen belangrijke bestuurslichamen. Men hoort er weinig van. Toch vormen ze een belangrijke schakel in het bestuur des lands.

Doordien ze zijn kiescolleges voor de Eerste Kamer, hebben zij, samengesteld als thans, de macht om aan de reactie een bolwerk te verschaffen, dat in sommige tijden de beste zaken verhinderen kan. Men denke slechts aan de verwerping der Ongevallenwet in haar eersten, goeden vorm. Dientengevolge is in de Ongevallenwet de bekende en beruchte risico-overdracht gekomen, waardoor de verwarring is ontstaan, die een welkom voorwendsel is geweest en nog is voor de tegenstanders van sociale verzekering, om de ongevallenverzekering tot nu toe niet uit te strekken over de landarbeiders, zeelieden, enz.

Voorals thans, nu de arbeidersklasse steeds krachtiger aandringt en moet aandringen op invoering van Algemeen Kiesrecht, is het van beteekenis, dat de samenstelling der Provinciale Staten gewijzigd wordt, dat de politieke arbeiderspartij zoo krachtig mogelijk in de Staten der provinciën vertegenwoordigd zij.

Een reactionnaire Eerste Kamer blijft een constant gevaar voor de grondwetsherziening.

Tot nu toe gelukte het onze partij reeds door te dringen in de Provinciale Staten van Friesland, Groningen, Overijsselen Noord-Holland. In de andere provincies werkte het fraaie kiesstelsel waaronder wij leven zoo, dat niettegenstaande bijv. in 1907 in Zuid-Holland op de sociaal-democratische kandidaten 13.354 stemmen werden uitgebracht, geen der onzen in de Staten van dat gewest door kon dringen. De in de Provinciale Staten verkregen posities zijn dan ook bij lange na niet in overeenstemming met onzen aanhang onder de kiezers, laat staan onder het volk, de van het kiesrecht uitgesloten medegerekend. En toch dient de arbeidersklasse ook dáár op te eischen wat haar toekomt: zeggenschap in alle zaken van staat en maatschappij.

De sociaal-democratie, die de arbeidersklasse organiseert ten einde de politieke macht te veroveren, die thans als machtsmiddel in handen der bezittende klasse tegen de arbeidersklasse dienst doet en die in handen der talrijkste en nuttigste klasse der maatschappij tot een machine kan worden om de menscheit te verlossen van den druk van een maatschappelijk stelsel, waarbij de millioenen worden uitge-

buit en afgebeeld om enkelen overdaad en weelde te verschaffen.

Kiezers! Tot dat werk van machtsvorming der arbeidersklasse roepen wij u ook thans weer. Ook in de Eerste Kamer dient eenmaal de stem van het strijdend proletariaat gehoord te worden en om dat te bereiken, daartoe dienen de Provinciale Statenverkiezingen te worden benut.

Daarnaast zijn de Provinciale Staten colleges waar allerhande groote volksbelangen behartigd en.... verwaarloosd kunnen worden. Subsidies worden gegeven en onthouden aan allerhande inrichtingen van onderwijs, vooral aan het ambachtsonderwijs; het onderhoud van wegen, vaarten, dijken; maatregelen inzake de volksgezondheid kunnen er worden genomen en ondersteund; de middelen van verkeer en vervoer kunnen ontwikkeld worden; de behandeling der krankzinnigen hangt van hen af; de toestand van het personeel bij al die diensten. Ten slotte hangt de wijze, waarop voor dat alles de provinciale middelen worden opgebracht, of die lasten op de grooten of op de kleinen zullen worden gelegd, af van de partijverhoudingen in die colleges.

Verder kiezen de Provinciale Staten ook de leden van Gedeputeerde Staten, die een groote macht hebben over de gemeenten, die schier alle besluiten van gemeenteraden hebben te toetsen.

Om al deze redenen dient de arbeidersklasse met alle kracht te streven naar invloed ook in deze openbare lichamen.

Ook bij deze verkiezingen dient de politieke dienst te worden opgezegd aan klerikaal en liberaal, en dient het arbeidende volk zich te scharen om de banier der sociaal-democratie, getuigend van den vasten wil zich te ontworstelen aan het juk, door het kapitalisme opgelegd aan hen, die met hand en hoofd den strijd om het bestaan moeten voeren.

Arbeiders, kiezers! Ook thans ter stembus! Laat u niet in slaap wiegen door het schijnbaar minder belangrijke van deze verkiezingen. Bouwt voort aan het gebouw uwer macht! Voortgeschreden op den weg ter bevrijding!

Stemt overal de sociaal-democratische kandidaten!

Het Partijbestuur der S. D. A. P.:

W. H. VLIEGEN, Voorzitter.

F. VAN DER GOES.

L. M. HERMANS.

J. H. SCHAPER.

H. SPIEKMAN.

P. J. TROELSTRA.

F. M. WIBAUT.

J. G. VAN KULJKHOF.

Secretaris.

RAPPORT, uitgebracht aan het Partijbestuur der S. D. A. P., door de Kommissie ter beoordeeling van het beginsel- program der S. D. A. P.

De taak der Kommissie.

In zijne vergadering van 13 Juli 1906 stelde het Partijbestuur, bij de eerste benoeming van leden der program-kommissie, de taak der kommissie als volgt vast: „in een beoordeeling te treden van het beginselprogram; de resultaten van deze beoordeeling neer te leggen in een aan het Partijbestuur uit te brengen rapport, eventueel vergezeld van voorstellen tot wijziging.”

Het kongres der S. D. A. P. bevestigde op 2 April 1907 deze omschrijving van de opdracht der kommissie.

Omtrent de noodzakelijkheid van het in-overweging-nemen eener program-herziening had het Partijbestuur, reeds vóór zijn besluit van 13 Juli 1906, zich in een rondschrijven aan de afdelingen der Partij als volgt geuit:

„Reeds tweemaal bleek het, dat onder de partijgenooten de noodzakelijkheid van wijziging in ons program werd gevoeld. De eerste maal toen de partijgenooten Roland Holst en Mendels, in een program dat zij opstelden voor „De Zaaier”, wijziging aanbrachten in hetgeen ons Partijprogram zegt omtrent de toenemende verarming der arbeiders (zgn. Verelendings-theorie). De tweede maal, toen de Agrarische Kommissie tot de konklusie kwam, dat hetgeen ons program zegt omtrent de verdringing van het kleinbedrijf door het grootbedrijf, niet zonder voorbehoud op het landbouwbedrijf kan worden toegepast. Zoo ook was onze Kamerfraktie reeds eenmaal geenoedzaakt, bij een bespreking over den theoretischen grondslag onzer Partij, ons program op zeker punt te verloochenen. En in de wetenschappelijke debatten met tegenstanders moesten de soc. dem. schrijvers dezen op enkele punten van aanval op ons program gedeeltelijk gelijk geven.

„Het ligt voor de hand, dat de kracht der Partij door zulk een toestand schade lijdt, schade naar buiten en naar binnen. Naar buiten, omdat de tegenstanders voortdurend hunne aanvallen richten op de zwakke punten van ons program, zonder dat zij met de noodige kracht van overtuiging kunnen worden afgeslagen; naar binnen, omdat die betwistbare punten een duurzame bron zijn van misverstand en discussie in de Partij en een klare, onduubzinnige propaganda voor ons beginsel in de Partij zelve in den weg staan.

„Daarin zoekt het P. B. dan ook de hoofdoorzaak van veel strijd en verwarring in de Partij.”

Voorts wees het Partijbestuur in een manifest „Aan de Partijgenooten”, opgenomen in

„Het Volk” van 9 September 1906, er op, dat wat de herziening van ons beginselprogram betreft, de noodzakelijkheid daarvan op enkele punten reeds was uitgesproken door het kongres van Den Haag (1905).

De samenstelling der Kommissie.

In den loop van haar bestaan heeft de samenstelling der kommissie velerlei wijzigingen ondergaan.

In zijne vergadering van 13 Juli 1906 koos het Partijbestuur als leden der kommissie: ds. S. K. Bakker, mr. W. A. Bongers, F. v. d. Goes, dr. H. E. van Gelder, dr. H. Gorter, Henriëtte Roland Holst, R. Kuyper, P. A. Pijnappel, J. H. Schaper, H. Spiekman, mr. P. J. Troelstra, W. H. Vliegen, F. M. Wibaut en J. F. Ankersmit, de laatste als lid-sekretaris.

In de vergadering van het Partijbestuur van 27 Juli 1906 werd in de plaats van ds. Bakker, die bericht had dat hij als vertegenwoordiger van de groep „De Blijde Wereld” liefst zijn plaats zag ingenomen door ds. J. A. Bruins, deze laatste benoemd.

In deze zelfde vergadering was van dr. v. Gelder bericht ingekomen, dat hij tot zijn leedwezen wegens gebrek aan tijd verhinderd was de benoeming te aanvaarden, terwijl door mr. Bongers en Wibaut bericht was, dat zij voor een benoeming bedankten, omdat huns inziens niet het Partijbestuur, maar het kongres eventueel programherziening aan de orde had te stellen. Ook mevr. Holst had bedankt, omdat zij den tijd tot programherziening niet gekomen achtte.

In de plaats van deze vier personen noodigde het Partijbestuur mr. M. Mendels, dr. Ant. Pannekoek, P. L. Tak en dr. W. van Ravesteyn Jr. uit als leden tot de kommissie toe te treden.

Behalve door Gorter en v. d. Goes, die nog geen beslissing medegedeeld hadden, was door de overige in de vergadering van 13 Juli benoemde leden de benoeming aanvaard.

In de vergadering van het Partijbestuur van 21 Augustus 1906 werd medegedeeld, dat ds. Bruins de benoeming aanvaard had, dat Mendels, v. Ravesteyn en Pannekoek bedankt hadden, gelijk ook Gorter en v. d. Goes, alsmede de in de plaats van deze beide laatsten aangewezen leden P. Wiedijk en Jos. Loopuit. Later kwam ook nog een weigering in van Tak. De weigering van v. d. Goes, Loopuit, Wiedijk en Tak berustte op hetzelfde motief als boven omtrent Bongers en Wibaut is aangevoerd; Mendels bedankte in verband met de motiveering, door het Partijbestuur in zijn rondschrijven aan de afdelingen omtrent de noodzakelijkheid van programherziening gegeven; eindelijk bedankte v. Ravesteyn „om per-

soonlijke en principieele redenen", Gorter en Pannekoek zonder opgaf van redenen.

Het Partijbestuur besloot, nu een bepaalde groep weigerde zitting in de commissie te nemen, geen nieuwe personen meer te benoemen.

De commissie bestond dus in hare eerste samenstelling uit de partijgenooten Ankersmit, Bruins, Kuyper, Pijnappel, Schaper, Spiekman, Troelstra en Vliegen.

Het Partijbestuur deelde in „Het Volk" van 9 September 1906 in zijn manifest „Aan de Partijgenooten" mede, dat het in weerwil van de weigering van een reeks partijgenooten om van de commissie deel uit te maken, besloten had „met de voorbereiding der programherziening door te gaan", ook al „kan deze thans niet zoo veelzijdig geschieden als het Partijbestuur had gewild".

Diensvolgens werd op 15 September 1906 de commissie geïnstalleerd.

De commissie koos Troelstra tot haren voorzitter.

Reeds op 19 September d.a.v. ontving de sekretaris der commissie bericht van Pijnappel, dat hij wegens ziekte voor het lidmaatschap der commissie moest bedanken. In hare vergadering van 2 Oktober 1906 besloot de commissie voorlooptig geen voorstellen tot aanvulling der commissie aan het Partijbestuur te doen.

Intusschen bevestigde het Partijkongres op 2 April 1907 met bijna algemeene stemmen het besluit van het Partijbestuur tot benoeming der commissie en droeg aan het Partijbestuur op, de commissie met zes leden aan te vullen.

Ingevolge die opdracht benoemde het Partijbestuur in zijn vergadering van 11 Mei 1907 tot verdere leden der program-commissie opnieuw v. d. Goes, Gorter, H. Roland Holst, Mendels, Tak en Wibaut.

Wijl Gorter nogmaals bedankte, benoemde het Partijbestuur op 15 Juni 1907 in zijn plaats Wiedijk.

Evenwel was hiermede de wisseling in de samenstelling der commissie nog geenszins ten einde.

In Augustus 1907 overleed Tak. In zijne plaats werd door het Partijbestuur benoemd J. van den Tempel.

In Augustus 1908 bedankte mevr. Roland Holst wegens ziekte voor het lidmaatschap der commissie. Hare plaats werd door het Partijbestuur aangevuld door de benoeming van Jos. Loopuit.

In Februari 1909 trad Mendels uit de S. D. A. P. en verviel dus zijn lidmaatschap der commissie. In zijne plaats werd benoemd mr. Bongers.

In Maart 1909 eindelijk deelde Wiedijk aan de commissie mede, dat door zijn uittreden uit de S. D. A. P. hij ophield lid der commissie te zijn. Het Partijbestuur benoemde in April d. a. v. in zijne plaats Pijnappel.

In hare laatste samenstelling bestond derhalve de commissie uit de partijgenooten J. F. Ankersmit, mr. W. A. Bongers, Ds. J. A. Bruins, F. v. d. Goes, R. Kuyper, Jos. Loopuit, P. A. Pijnappel, J. H. Schaper, H. Spiekman, J. van den Tempel, mr. P. J. Troelstra, W. H. Vliegen en F. M. Wibaut.

De werkzaamheden der Commissie.

Het behoeft geen betoog, dat de voortdurende

wijzigingen in de samenstelling der commissie den geregelden voortgang harer werkzaamheden ten zeerste belemmerd hebben.

Zoo was de commissie, nadat zij in hare eerste samenstelling reeds een drietal vergaderingen gehouden had en van eenige uitvoerige rapporten van enkelen harer leden had kennis genomen, terwijl zij ook reeds de vraag of programherziening gewenscht was, in den breede besproken had en een gedetailleerde kritiek op het program geleverd had, in hare vierde vergadering, ruim een jaar na de eerste gehouden, verplicht al hare werkzaamheden weer van voren af aan te beginnen, in verband met de uitbreiding der commissie van zeven op dertien leden.

Tusschen de zesde vergadering der commissie in Januari 1908 en de zevende in Februari 1910 valt voorts een tijd van ruim twee jaren, in welke de commissie niet vergaderd heeft. De oorzaak hiervan is drieledig. In de vergadering van Januari 1908 was aan twee leden der commissie het opstellen van een ontwerp voor een nieuw partijprogram opgedragen. Uiteraard vorderde deze arbeid geruimen tijd. Toen kwamen de inwendige beroeringen der Partij rondom het Deventer kongres, een tijdperk dat voor rustig werken aan de program-herziening zich niet eigende. Daarop volgden de algemeene Kamerverkiezingen, eveneens een periode, niet voor den arbeid der commissie geschikt. Toen de commissie echter in Februari 1910 aan de hand van het ontwerp van een nieuw program hare werkzaamheden kon hervatten, heeft zij geregeld tot het einde kunnen doorwerken.

De commissie heeft in totaal elf vergaderingen gehouden, waarvan er zes telkens een avond en vijf telkens een geheelen dag in beslag namen. Zij heeft van zeven ontwerp-programs kennis genomen, waarvan het laatste, dat haar tot grondslag van haar definitieven arbeid gediend heeft, door twee achtereenvolgende herzieningen, in drie verschillende vormen aan haar oordeel onderworpen is geweest.

Van de werkzaamheden, beraadslagingen en beslissingen der commissie, waarvan uitvoerige notulen zijn opgemaakt, volge hier thans een beknopt overzicht.

Behoeft het program herziening?

Het was met de behandeling dezer vraag, dat de commissie zich na hare installatie allereerst bezig hield. Ten einde voor de beantwoording dezer vraag een grondslag te verkrijgen, werd aan eenige leden der commissie het uitbrengen van rapporten omtrent bepaalde punten opgedragen, met name aan Ankersmit: een rapport omtrent in de Nederlandsche S. D. A. P. geuite kritiek op haar tegenwoordig program, en aan Kuyper: een van het volledige bewijsmateriaal voorziene uiteenzetting van de marxistische theorieën, zooals die door de grondleggers daarvan zijn gegeven en bedoeld, bij welke uiteenzetting duidelijk moest worden aangegeven welke wijzigingen zij zelf in hun theorieën hebben gebracht; verder een overzicht en beoordeeling van de kritiek op het marxisme uitgeoefend; vervolgens een kritiek op het tegenwoordige beginselprogram; eindelijk een ontwerp voor een nieuw beginselprogram. Voor het samenstellen van het statistisch deel van het ontwerp-Kuyper werden Vliegen en Ankersmit aangewezen.

Het rapport-Ankersmit kwam in de tweede vergadering der commissie op 2 Oktober 1906

ter tafel. Het vermeldt de volgende uitingen van program-critiek in onze partij: Terwijl ons program van „toenemende armoede der niet-bezitters” spreekt en dus de „absolute Verelendung” aanvaardt, legde een commissie (H. Roland Holst, Hugenholtz, Mendels, v. Kuijkhof en Ed. Polak) in een ontwerp-program voor Zaaier” slechts de „betrekkelijke verarming” neer, en dan nog slechts als tendenz, door de formule: „De kapitalistische voortbrengingswijze drijft er toe, de tegenstelling in maatschappelijke welstand tusschen de bezittende klasse en het arbeidende proletariaat steeds grooter te maken.” („Het Volk”, 1 Nov. 1901.) Ook Troelstra verklaarde 5 December 1903 in de Kamer aan de absolute Verelendung absoluut niet te gelooven en ook R. Kuyper verwierp deze in „de Economist” van 1905 in een debat met mr. v. Blom. Dezelfde schrijver verklaarde bij dezelfde gelegenheid dat de „toenemende werkloosheid”, waarvan ons program spreekt, niet gekonstateerd is. Waar ons program bloot van „de snelle opeenvolging der krisissen” spreekt, wijzen Wibaut in zijn boek „Trists en Kartellen” (blz. 183) en Kuyper in zijn meergemeld debat (blz. 23 en 70 der brochure) op de crisis-temperende werking der kartels. De program-zinsnede welke „snelle samentrekking van alle arbeidsmiddelen in handen van een steeds kleiner wordend aantal personen” konstateert, is verloochend door R. Kuyper in zijn Treub-critiek („Nieuwe Tijd”, IX, bl. 480) en door v. d. Goes op een viertal plaatsen in een reeks artikelen tegen Treub („Nieuwe Tijd”, jaargang X en XI, o. a. XI, bl. 54). Eindelijk wordt de in ons program neergelegde concentratie op landbouwgebied door de commissie tot herziening van het agrarisch program der partij (Gorter, Melchers, Tak, Troelstra, Vliegen, zie „Het Volk”, 2 Maart 1904) en ook nog door Gorter en Troelstra in afzonderlijke rapporten verworpen, alsmede door Vliegen in de „Nieuwe Tijd” (IX, bl. 578) en door Pannekoek („Nieuwe Tijd”, IX, bl. 409). Het voorstel der commissie tot wijziging van het beginselprogram op dit punt werd op het kongres van 1905 slechts ingetrokken, omdat, naar Vliegen toelichtte, „het verkeerd is, nu dit, dan dat punt te veranderen”. Het kongres nam daarna bij akklamatie een motie aan, verklarende, „dat het beginselprogram der S. D. A. P. op enkele punten herziening behoeft.”

De commissie leverde het rapport-Ankersmit bij het Partijbestuur in ter eventueele publikatie. Het Partijbestuur besloot echter, alsnog publikatie niet te doen geschieden, ten einde ontijdige program-debatten te voorkomen. Het rapport maakte later een onderwerp van discussie in de commissie uit.

In de derde commissie-vergadering van 25 Januari 1907 was het rapport-Kuyper grootendeels ingekomen. In verband met zijn buitengewonen omvang werd echter dit rapport niet in zijn geheel in afdruk onder de commissie-leden verspreid, maar alleen de konklusies waartoe het komt ten aanzien van de marxistische wetenschap, de kritiek op het tegenwoordige beginsel-program en het ontwerp voor een nieuw beginsel-program. Wij meenen intusschen in dit rapport van een weder-gave dier stukken te moeten afzien, wijl zij na de uitbreiding der commissie geen grondslag meer voor de verdere besprekingen hebben uitgemaakt.

De bedenkingen, die in deze periode van den

arbeid der commissie in haar midden reeds tegen het bestaande program gerezen waren, vindt men weergegeven in het schrijven, namens de commissie op 8 Febr. 1907 aan het Partijbestuur gericht en in „Het Volk” van 22 Febr. d. a. v. door het Partijbestuur gepubliceerd, een schrijven, dat strekte enerzijds tot uiteenzetting der onmogelijkheid om, met het oog op de talrijkheid der gerezen bezwaren, op dat oogenblik reeds een herzien ontwerp-program in te dienen, anderzijds ten betooge van de wenschelijkheid, om de eenzijdig geworden samenstelling der commissie door aanvulling op te heffen, ten einde in onderling overleg tusschen alle stroomingen in de partij overeenstemming omtrent het program te verkrijgen.

In het bedoelde schrijven der commissie waren de tegen het program geopperde bedenkingen als volgt geformuleerd:

In het program komt, zoo werd opgemerkt, de voor het proletariaat gunstige tendenz der proletarische aktie, door Marx en Engels erkend, niet voldoende tot zijn recht. Dat de werkloosheid toeneemt, gelijk het program verklaart, werd onbewezen geacht, terwijl omtrent de krisissen de formulering van het program niet genoeg ruimte laat voor de mogelijkheid, dat de organisatie der produktie door trusts enz. de krisissen kan doen verminderen. Ten opzichte van de bedrijfsbeweging in den landbouw werd het program foutief geacht, al doet dit niets af aan de zekerheid van het socialisme ook in het landbouwbedrijf. Ook wat de vermogensbeweging betreft, werd niet houdbaar geacht de verzekering, dat de arbeidsmiddelen in handen van een steeds kleiner wordend aantal personen komen, maar moest, naar men meende, alleen van een relatieve afname der bezitters gesproken worden. Daarentegen wijst het program er niet op, dat de ont-eigening (door hypotheeken als anderszins) en de kapitaalmacht ook doordringt in die voortbrengingsterreinen, waar het kleinbedrijf nog stand houdt. Dat de armoede der niet-bezitters toeneemt, werd in ieder geval onjuist geoordeeld, afgezien van de vraag, of het al dan niet gewenscht is, een relatief afnemenden proletarischen levensstandaard te aanvaarden. Het historisch beeld der economische ontwikkeling in het huidig program werd verward genoemd; het houdt niet voldoende rekening met het verschil tusschen het ongebreideld kapitalisme en het kapitalisme, waarin de proletarische aktie als tegentendenz werkt. Ook wordt in het program ten onrechte het verband der sociaaldemokratie als politieke partij met vakbeweging en koöperatie niet genoemd.

Voorts werd opgemerkt, dat in het program verscheidene overdreven en dus niet houdbare uitdrukkingen voorkomen. Zoo wordt gezegd, dat de arbeidsmiddelen in handen van „enkele” personen zijn en dat er een klasse is die van „alle” bezit ontbloomt en „totaal” afhankelijk van de bezittende is.

De ondergang van den middenstand werd te eenvormig voorgesteld geacht, terwijl het program geen aandacht wijdt aan het opkomen van een nieuwen middenstand ~~er~~

over de bijzondere positie van het landbouwbedrijf in dezen geheel zwijgt.

In het algemeen, aldus luidde een opmerking, houdt het program te weinig rekening met de psychische werking der economische invloeden in het proletariaat, zoo wat het gevoel van „verelending” als het ontwaken van een strijdbaren geest betreft.

Voorts werd de meening geuit, dat in het program moest uitkomen, hoe bij de groepeerings in den klassenstrijd wel voornamelijk het belang den doorslag geeft, maar toch ook meerderen tegen hun klassen-persoonlijk belang in de zijde der arbeiders kiezen.

Nog werd de wenschelijkheid uitgesproken van eene verklaring, die het lidmaatschap der partij wel aan het politiek-economisch stelsel van Marx, maar niet aan zijn wijsgeerige denkbeelden bindt.

Eindelijk was er een element in de commissie, dat nu reeds voor zich zelve tot de konklusie gekomen was, dat schier de geheele gedachtengang van het program onjuist is, hoewel het van een juist uitgangspunt tot een juiste konklusie komt.

Na de uitbreiding der Commissie.

In hare gewijzigde samenstelling ving de commissie allereerst weer aan met, eensdeels aan de hand van het program-zelf, anderdeels aan de hand van het rapport-Ankersmit, de vraag te bespreken of het program herziening behoefde. Het bleek, dat ook de nieuwe leden der commissie bereid waren om, waar de partij nu toch wel een voorstel tot verandering van het program verwachtte, daartoe mede te werken. Trouwens werd vrijwel algemeen erkend, dat vorm, tekst en woordenkenus van het program op verscheidene plaatsen voor verbetering vatbaar waren. Al erkenden dus sommigen niet de urgentie van programherziening, zij zagen niettemin geen reden om, waar eenmaal die herziening aan de orde was gesteld, niet tot de samenstelling van een zoo juist mogelijk program bij te dragen.

Bij de daarop volgende kritische bespreking van het huidige program werd algemeen volstrekt toegegeven, dat ten opzichte van de bedrijfsontwikkeling in den landbouw het program beslist foutief is.

De wording van het bestaande program werd door Troelstra als een der ontwerpers ervan aldus beschreven:

„De meesten van ons waren toen zeer jong in de beweging en zaten midden in den strijd. De Hollandsche beweging leverde geen eigen materiaal voor het program en het Erfurter program was nog zeer jong. Niemand van ons had het Marxisme toen door-en-door bestudeert. Zoo onrijp als we allen waren, hebben we het program gemaakt, in een paar uurtjes, niet als de vrucht van ernstige studie en voorbereiding, maar als een noodprogram, om iets te hebben om mee te kunnen vechten. Maar nu is er jaren lang kritiek op dat program geleverd en het is geen wonder, dat het daartegen niet bestand bleek.”

Eenige der ontwerpers van het bestaande program, die thans ook weer lid der commissie waren, verklaarden de bedoeling gehad te hebben in dat program de „volstreckte verarming” als een feit neer te schrijven. Daartegenover

werd echter verzekerd, dat dit niet de bedoeling van alle ontwerpers geweest was.

Behalve wat in het aan het Partijbestuur gericht schrijven der commissie in hare eerste samenstelling aan kritiek op het program is weergegeven, werden bij de besprekingen nog o.m. de navolgende punten van kritiek op den voorgrond gebracht:

Afgescheiden van de vraag, of de „volstreckte verarming” al dan niet in het program staat, is reeds het feit dat onder voormannen der partij over deze vraag een diepgaand en onoplosbaar meningsverschil bestaat, reden te over om het program op dat punt te wijzigen.

Zoo staat het ook met de vraag, of in het program de ongunstige werking van het kapitalisme als tendenz, dan wel als resultaat is voorgesteld en, indien als tendenz, of dan met voldoende nadruk, zoo al, de tegentendenz der arbeidersaktie opgenomen is. Reeds het feit, dat deze vragen in de partij absoluut tegengestelde antwoorden vinden, werd als dringende noodzakelijkheid van programherziening genoemd.

Als bezwaar tegen het program werd nog genoemd, dat de bedrijfs- en kapitaalconcentratie, dus de voornaamste faktor tot mogelijk-making van het socialisme, in het program te zeer in het voorbijgaan behandeld is.

Onjuist werd ook geacht de schets van de wording der arbeidersbeweging die het program geeft. In het program is de volgorde aldus: de arbeiders streven naar het socialisme; dat wekt verzet bij de bezittende klasse; uit dat verzet ontwikkelt zich de klassenstrijd en daaruit komt de vakbeweging en de politieke beweging der arbeiders voort. Deze schets werd onlogisch en onjuist geacht; het is precies andersom: eerst zijn er vakbeweging en politieke vereeniging, daaruit ontwikkelt zich de klassenstrijd en dan ontwaakt allengs het socialistisch inzicht.

Op het stuk der krisissen werd het program niet meer als in overeenstemming met de jongste maatschappelijke ontwikkeling beschouwd, o.a. in zover het geen rekening houdt met het allengs intreden van een chronische krisis. Wibaut diende met het oog daarop een ontwerp-wijziging in voor de 2e en 3e alinea van het program, die hij door drie geheel nieuwe alinea's vervangen wilde. In verkorten vorm zal men dit voorstel in het onder volgend ontwerp van een nieuw program terugvinden.

Zeer gebrekkig werd het program voorts geacht in zoverre het niet voldoende de aandacht vestigt op de nadeelige werking van het kapitalisme, niet alleen voor de arbeiders, maar voor de groote massa der verbruikers, dat is voor nagenoeg de geheele maatschappij. In verband met deze door een der nieuwe leden der commissie geopperde bedenking werd besloten onder de leden te doen circuleeren een rapport van Schaper, waarin het lijden der niet-loonarbeiders onder het kapitalisme behandeld wordt.

Nog werd in het program gemist een uiteenzetting van het wezen der kapitalistische produktiewijze.

De zinsnede in het program, dat „de menscheit de produktie niet meer kan beheerschen”, werd vrij algemeen als ongelukkig gekenschetst.

Verkeerd werd genoemd, dat het program

een uitsluitend verband legt tusschen faillissementen en krisissen.

Als een gebrek van het program werd aangeduid, dat het niet noemt de konstitutieve elementen tot opbouw van de socialistische maatschappij, die nu reeds werkzaam zijn, zoo in de resultaten van vakbeweging en koopcratie, als in de uitbreiding van het staats- en gemeentebedrijfswezen.

Het positieve doel onzer beweging, de socialistische maatschappij, werd ook te zeer gemist in het program, dat als doel dier beweging vooral verweer, verdediging tegen de nadeelige werking van het kapitalisme noemt.

Eindelijk werd nog als een onvolledigheid van het program aangegeven, dat het er niet op wijst, hoe het kapitalisme en de arbeidersbeweging bezig zijn het psychische karakter van het proletariaat te vervormen, solidariteit en organisatiezin te wekken en ook daardoor de mogelijkheid van het socialisme te bevorderen.

In dezen stand van het debat waren twee ontwerpen van een nieuw program ingediend, het eerste, van Schaper, nog slechts als schema bedoeld, het andere, van Kuypcr, een verkorte formulering uitmakend van het ontwerp, dat hij aan de commissie in hare eerste samenstelling had overgelegd. Tegen elk dezer beide ontwerpen werden echter in de commissie overwegende bezwaren ingebracht, weshalve men het niet gewenscht achtte ze tot grondslag voor verdere bespreking te nemen. Het ontwerp-Schaper werd daartoe te schematisch, te onvolledig geacht, terwijl het ontwerp-Kuypcr als te uitgebreid en niet aanstonds verstaanbaar werd beschouwd, hoewel hierbij valt op te merken, dat het ontwerp-Kuypcr later voor een belangrijk deel als grondslag geëind heeft voor het ontwerp waarop de commissie heeft voortgebouwd. Een deel der commissie achtte ook het bestaande program in zijn algemeenen gedachtegang beter dan elk der beide ontwerpen, hoewel bij het konstateren van deze opvatting toch nogmaals werd uitgesproken, dat het bestaande program zeer zeker verbetering behoeft.

Er werd nu een voorstel gedaan, om aan Wiedijk en Troelstra op te dragen, tezamen een ontwerp-program in te dienen, dat op den grondslag van het oude program zou worden opgebouwd. Voor zulk een gezamenlijke opdracht achtte echter Wiedijk de overeenstemming van denkbelden tusschen Troelstra en hem niet groot genoeg. Daarom werd besloten, dat Wiedijk en Troelstra ieder een ontwerp zouden indienen.

Het nieuwe ontwerp-program.

Toen de commissie wederom vergaderde na de inlevering der beide ontwerpen van Wiedijk en van Troelstra, had inmiddels Wiedijk, wegens zijn uittreden uit de partij, de commissie verlaten. Doordat echter Wibaut, hoewel met eenig voorbehoud omtrent sommige uitdrukkingen, het ontwerp-Wiedijk overnam, kon ook dit een punt van beraadslaging uitmaken.

Het hoofdzakelijk verschil tusschen deze beide ontwerpen werd aldus omschreven, dat het ontwerp-Wiedijk-Wibaut zich haast geheel er toe bepaalt, om enkel de tendenzen, die onder het kapitalisme werkzaam zijn, te formuleeren, terwijl het program-Troelstra ook de

tegen-tendenzen schetst, uit de arbeidersbeweging zelve opkomend, en dan aangeeft wat de resultante dier beide tendenzen-reeksen, wat dus de werkelijkheid der ontwikkeling is. Het ontwerp-Wiedijk-Wibaut mist daarenboven wat in de commissie genoemd werd een historische beschouwing, waarmee bedoeld werd een schets, gelijk in het ontwerp-Troelstra voorkwam, van het kapitalisme in zijn ongebreidelde werking, gelijk het in zijn eerste ontstaan overal en in landen met jong kapitalisme nog steeds voorkomt, waarmee dan gepaard gaat een uiteenzetting van het gedeeltelijk opheffen dier nadeelige tendenzen van het kapitalisme onder den tegen-druk der arbeidersbeweging. Kort samengevat werd het verschil tusschen de beide ontwerp-programs aangeduid als „dogmatisch” en „historisch”, of ook wel als „statisch” en „dynamisch”.

Als bezwaar tegen het ontwerp-Wiedijk-Wibaut werd aangevoerd, dat het in zijn vorm van enkel tendenzen-aanduiding niet zonder meer voor de arbeiders verstaanbaar zou zijn, omdat het niet de door de arbeiders waargenomen werkelijkheid weergaf, maar slechts de tendenzen, die echter in de werkelijkheid ten deele opgeheven worden. Daartegenover werd intusschen verklaard, dat in de praktijk het effect der tegen-tendenzen, opkomende uit de arbeidersbeweging, niet groot is en men dit dus in een program niet breed behoeft uit te meten.

De bedenking tegen het ontwerp-Troelstra was voornamelijk, dat het een te gunstigen dunk kon wekken van wat binnen het raam van het kapitalisme aan positieve lotsverbetering reeds door de arbeidersbeweging bereikbaar zou zijn. Daartegenover werd echter opgemerkt, dat indien al, wat betwist werd, het ontwerp-Troelstra te optimistisch van inhoud was, dit toch aan het systeem van het ontwerp in geen geval onverbreekelijk vastzat en dit systeem de enige mogelijkheid bood om een werkelijkheidsprogram te formuleeren, in plaats van een program van ten deele niet werkelijkheid wordende tendenzen.

Ten slotte werd met zes tegen twee stemmen en twee onthoudingen besloten Troelstra's ontwerp als leidraad voor verdere bespreking te bezigen. Vliegden, v. d. Tempel, Troelstra, Kuypcr, Ankersmit en Schaper stemden voor het ontwerp-Troelstra als grondslag, Loopuit en v. d. Goes voor het ontwerp-Wiedijk-Wibaut. Door Bongcr werd blanco gestemd, omdat hij de voorkeur gaf aan een versmelting der beide ontwerpen. Ook Pijnappel stemde blanco, omdat hij door misverstand eerst kort vóór de stemming ter vergadering gekomen was. Wibaut had de bijeenkomst kort vóór de stemming moeten verlaten, terwijl Bruins en Spiekman verhinderd waren de vergadering bij te wonen.

De beslissing der commissie werd met hare instemming door Troelstra aldus geformuleerd, dat zij betekende, dat de commissie geen tendenzen-program, maar een feiten-program wil. Binnen deze grens echter werd het ontwerp-Troelstra nog voor ruime wijziging vatbaar verklaard, mede met het doel om, indien mogelijk, door de commissie eenstemmig één program aan het oordeel der partij te doen onderwerpen, iets wat, in het licht der reeds gehouden discussies, door geen der leden onmogelijk werd geacht.

Intusschen had Pijnappel toch zoodanige bezwaren tegen het ontwerp-Troelstra, dat hij het gewenscht achtte aan de commissie twee

eigen ontwerpen aan te bieden. Het eene ontwerp besloeg slechts zes regels druks en ging uit van het standpunt, dat het onmiddellijk streven der partij uit haar strijd-program blijkt, zoodat het beginsel-program enkel moet strekken om de richting aan te geven, waarin de in het strijd-program vermelde maatregelen zich bewegen, het licht waarin zij moeten worden gezien. Het andere ontwerp was aanmerkelijk langer en streefde bovenal naar een voor de buiten de Partij staande arbeiders duidelijken vorm, naar eenvoud dus van voorstelling en taal, en voorts naar vermindering van alle zoodanige uitspraken, waarover in de Partij verschil van gevoelen mogelijk en geoorloofd is.

De commissie meende echter, met instemming trouwens van Pijnappel, dat het ontwerp-Troelstra de grondslag der verdere discussie moest blijven. In dat ontwerp kon dan, bij zijne herziening, voor zoover het de commissie bij de verdere behandeling wenschelijk bleek, gestreefd worden naar inwilliging van Pijnappel's wenschen: korthed, duidelijkheid en vermindering van twistpunten, wenschen die ook door andere commissieleden gedeeld werden.

Ook van het ontwerp-Wiedijk-Wibaut werd trouwens menig gedeelte ter overname in het te herzien ontwerp-Troelstra aanbevolen en aanvaard, gelijk anderzijds ook door hen, die aan het ontwerp-Wiedijk-Wibaut als grondslag van behandeling de voorkeur gegeven hadden, werd verklaard, dat zij ook tegen den inhoud van het ontwerp-Troelstra in het algemeen geen bezwaar hadden, behoudens zekere uitdrukkingen en leemten daarin, die zij bij de puntsgewijze behandeling zouden aanwijzen.

Van die puntsgewijze behandeling kan in dit rapport uit den aard der zaak geen uitvoerig overzicht gegeven worden. Zij bestond voor een groot deel uit een grondige bespreking van haast iedere zinswending van het ontwerp, met het doel, daaraan een vorm te geven, die wetenschappelijk zoo juist mogelijk zou zijn en tevens zoo veel mogelijk de partij als geheel zou bevredigen.

Wij volstaan dus met de vermelding van enkele hoofdpunten uit de bespreking.

Uit de discussiën.

Feitelijk bleek het eenige punt van beteekenis, waarover de leden der commissie het niet eens konden worden, gelegen te zijn in de vraag, of op eenig bepaald tijdstip de ongunstige werkingen van het kapitalisme door de tegen-aktie van het proletariaat voor eenig deel zouden zijn opgeheven. De vraag kwam ter sprake naar aanleiding van een zinsnede in het ontwerp-Troelstra die uitsprak, dat het verzet der arbeiders tegen de ongunstige tendenzen van het kapitalisme „slechts binnen zeer beperkte grenzen hunne werking opheft.” Eenerzijds maakten Spiekman en andere leden der commissie bezwaar tegen deze zinsnede, omdat er hunns inziens met de uitdrukking „binnen zeer beperkte grenzen” een uitspraak of voorspelling gedaan werd zonder voldoende grondslag van feiten-zekerheid. Naar de meening dezer leden was het denkbaar, dat de voortschrijdende kracht der arbeidersorganisatie nog in de toekomst binnen het raam van het kapitalisme een som van positieve lotsverbetering bereiken zoude, waarvan wij ons thans nog geen voorstelling kunnen maken. Ook de sociaaldemokraat kon

huns inziens dit perspektief aanvaarden, indien hij slechts bleef aannemen, dat de lotsverbetering alleen door den klassenstrijd bereikbaar zou zijn.

Daartegenover werd evenwel door v. d. Goes en andere leden der commissie betoogd, dat de aangevochten zinsnede nog een te gunstig beeld gaf van wat onder het kapitalisme aan resultaten voor de arbeidersklasse bereikbaar zou zijn. Aan de uitdrukking, dat het verzet der arbeiders tegen de ongunstige tendenzen van het kapitalisme „slechts binnen zeer beperkte grenzen hunne werking opheft”, wilde men daarom van die zijde zien toegevoegd: „en hoogstens voor een betrekkelijk kleine minderheid”.

Er was nog een ander deel der commissie, dat in overweging gaf, om de onderhavige zinsnede geheel te doen vervallen, wat, naar deze leden betoogden, des te eer kon geschieden, wijl in het verder verloop der paragraaf toch reeds werd uitgesproken, dat de grens voor de door de arbeidersbeweging onder kapitalistisch bestuur te bereiken resultaten gevormd wordt door de mate waarin de handhaving van de heerschappij der kapitalistische klasse en het wezen van het kapitalistische stelsel concessies aan het proletariaat gedoogen.

Het was deze wenk, die ten slotte door de commissie werd opgevolgd. Zulks geschiedde mede in overeenstemming met een nota, door v. d. Goes tot de commissie gericht, nadat zij den wensch had geuit, zijne bezwaren schriftelijk en in beknopte formulering voor zich te zien. In die nota betoogde v. d. Goes, dat het program de vraag, of op eenig tijdstip onder het kapitalisme het proletariaat positieve resultaten zou kunnen bereiken, „kan en moet laten rusten”, als „een uit een program-theoretisch oogpunt ondergeschikte zaak”.

Uit de nota zij het volgende aangehaald:

Het is volkomen onnoodig, meen ik, dat een program, gericht tegen het kapitalisme, zich uitlaat over het resultaat op een altijd willekeurig gekozen tijdstip in den strijd tegen het kapitalisme verkregen.

Hoe kan men daarover willen spreken in een program, dat natuurlijk over kapitalisme en socialisme in het algemeen handelt, terwijl toch in ieder land, in iedere landstreek, ja zelfs in ieder bedrijf, het resultaat van werking en tegenwerking verschillend zal zijn?

Waarom, vraag ik, kan men niet volstaan met te zeggen:

Ziehier het kapitalisme, waaruit, krachtens zijn aard en wezen, voor de arbeiders die en die nadeelen voortkomen — en dat wij daarom met die en die middelen bestrijden, welke bestrijding tevens, in overeenstemming met de eigen ontwikkelingswetten van het kapitalisme, is de voorbereiding en bevordering van het socialisme.

Laat dan ieder partijgenoot, naar gelang van de waarde die hij meent te moeten hechten aan teekenen van vooruitgang of van het omgekeerde — iets subjectiefs zal altijd in die waardeering overblijven — vrij blijven in zijn meening over het verkregen resultaat,

waarvan de omvang theoretisch zonder beteekenis is; dat praktisch altijd zijn zal het resul-

B. FINANTIELE TOESTAND OP 1 JANUARI 1911.

I. In kas	f 391.78½	I. Nog te betalen :	
II. Nog te vorderen :		a. Aan Masereeuw & Bouten	f 500.—
a. Aan contributie der afdelingen der	f 474.60	b. „ drukkerij Vooruitgang	500.27½
b. „ contributie verspr. leden	290.85	c. „ achterst- contributie Int. Soc. Bureau	16.50
c. „ gel. dipl. boekjes en zegels	110.91½	d. „ Brochurenh.	26.71
d. „ extra contrib. „Volk”	342.94	e. „ Administratie „Het Volk”	161.78
e. „ verpl. bijdr. *)	33.18	f. „ extra contrib.	1169.69
f. „ manif. Staten- verkiez. ('07)	11.25		f 2374.95½
g. „ manif. Staten- verkiez. ('10)	51.10	II. Vooruitbetaalde :	
h. „ manifesten crisis ('08)	1.50	1. Contributie der afdelingen	f 19.15½
i. „ verpl. en vrij- willige bijdr. kiesrechtactie	42.74	2. contributie verspreide leden	19.75
j. „ debiteuren Brochurenh. (oude schuld)	15.70½	3. diplomaboekjes en zegels	0.59
k. „ rente leening Brochurenh.	69.—	4. extra contributie „Het Volk”	284.97
l. „ vooruitbetaald telefoongeld	30.—		f 324.46½
m. „ rente depos.'s	2.70	III. Fonds „Comité v Actie	551.64
n. „ voorschotten	658.53	IV. Afschrijving oninbare vorderingen Brochurenh. (oude schuld)	15.70½
o. „ bijdr. partijf.	301.10	V. Fondsen gebouw	97.50
p. „ verkiezingsf.	320.98½	VI. Fonds steun	275.51
	f 2757.09½	VII. Saldo	1919.64½
III. Inventaris :			
a. Aan meubilair	f 250.—		
b. „ voorraad dipl. boekjes	60.54		
	f 310.54		
IV. Overige bezittingen :			
a. Aan 51 obligaties à f 50.—, leening brochurenh., taxatie	1550.—		
b. „ deposito's	300.—		
c. „ 10 obligaties „Het Volk” taxatie	250.—		
	f 2100.—		
Totaal	f 5559.42	Totaal	f 5559.42

(*) 1 Buitengewoon Congres 1909 f 0.13
 2 Paaschcongres 1909 „ 2.82
 3 Paaschcongres 1910 „ 30.23

De Commissie van Contrôle :
 P. BINK.
 J. H. HULBERS.

De Partijsecretaris-penningmeester :
 VAN KUIJKHOF.
 A'dam, 15 Maart 1911.

Toelichting bij het Finantieel Verslag.

A. STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN.

I. Ontvangsten:

1. Aan contributie der afdelingen werd in 1910 ontvangen een bedrag van f4733.71, tegenover f4827.53 in 1909; dit is dus een mindere ontvangst van ongeveer f100. Tot juistere beoordeeling der contributie-afdracht door de afdelingen, diene het volgende:

Ontvangen contributie in 1909	f 4827.53
hierin begrepen contributie van 1908	f 402.92½
blijft contributie '09	f 4424.60½
op 31 December 1909 nog te ontvangen	f 258.98
	f 4683.58½
voornitbetaalde contrib. op 31 Dec. '09	f 33.75
totaal contributie van 1909	f 4649.83½

Op dezelfde wijze berekend wordt de totaalcontributie van 1910 f4930.17½.

Het aantal leden, waarvoor contributie door de afdelingen betaald moest worden, bedroeg:

31 Dec. '09	9503
31 Maart '10	9657
30 Juni '10	9686
30 Sept. '10	9706

totaal 38570 leden, tegen 13 cent ieder, geeft f5014.10; het verschil van ruim f80 wordt veroorzaakt door afdelingen die geen vol kwartaal moesten betalen, of in den loop van een kwartaal werden opgeheven.

4. De opbrengst van het Partijfonds is dit jaar weder gedaald en wel van f3715 tot f3655.

Opnieuw moet ik er de aandacht op vestigen, dat het minder aangename werk van het verkrijgen van contribuanten voor het Partijfonds wordt overgelaten aan een klein getal partijgenooten. Er zijn tal van afdelingen, waaruit contribuanten konden worden gewonnen, waar niets of zoo goed als niets aan het Partijfonds wordt gedaan. En zonder het Partijfonds kan de partij haar verplichtingen niet nakomen; de vaste inkomsten zijn daarvoor onvoldoende.

5. In dit bedrag komt voor, als winstaandeel van de coöperatie „De Dageraad” te Amsterdam gestort in de partijkas, een bedrag van f359.97.

Deze coöperatie is de eenige, die van haar winst een deel in de partijkas stort en dat zelfs in haar statuten bepaald heeft.

Verder bestaat deze post aan bijdragen, die toegezonden zijn zonder vermelding dat zij een speciale bestemming hebben en in zulk geval meent de penningmeester het best te handelen door het te storten in de algemeene kas.

II. Uitgaven.

1. Deze post omvat salaris van den secretaris-penningmeester, van den bediende, van den propagandist Hermans en subsidies voor de propagandisten Leeuwenburg, Van Leeuwen en Rugge.

Nadere specificatie zal op het congres, indien verlangd, gegeven worden.

10. Deze post bevat betaling aan den drukker van het saldo over 1909, zijnde f523.27½ en f500 op de rekening van 1910.

11. Betaald werd in 1910 aan de Studieclub

f100; de Vereeniging Tentoonstelling van Huis-industrie f22.50; N. C. voor Vervr. Winkel-sluiting f20; C. B. voor Soc. Adv. f20.10; Int. Soc. Bureau te Brussel f214; Vereeniging van Soc. Dem. Gemeenteraadsleden f100; en f25 voor de actie voor afschaffing van Nachtarbeid.

12. Deze post bevat behalve de reis- en verblijfkosten der afgevaardigden f36 voor vertaalwerk; bovendien bevat het bedrag dat op 31 Dec. nog te betalen stond aan de drukkerij een som van ruim f100, zijnde de drukkosten van rapporten die bij het Congres zijn ingediend.

13. Deze post bestaat uit bijdragen aan afdelingen voor vergaderingen, kosten van oprichtingsvergaderingen enz.

14. Tengevolge van de vele uitgaven, die de actie voor het petitionnement in het laatste kwartaal met zich bracht, zonder dat de noodige middelen daarvoor reeds aanwezig waren, moest een belangrijk deel der ingekomen gelden gebruikt worden als kasgeld voor het doen van de noodige betalingen, daardoor ontstond een groote achterstand in de afdracht van de extra-contributie aan de administratie van „Het Volk”; het bedrag ad f1043.03 komt vermeerderd met den achterstand op 31 Dec. 1909 ad f126.66 voor op de balans.

15. Voor verkiezingen werd meer uitgegeven dan ontvangen f218.98; zoodat het verkiezingsfonds op 31 Dec. 1910 schuldig was aan de algemeene kas een bedrag van f218.98 plus f102.00½ (zie vorige balans); totaal f320.98½.

18. Aan kiesrechtactie werd meer uitgegeven dan ontvangen een bedrag van f301.65½; het bedrag dat de partijkas schuldig was aan het fonds kiesrechtactie verminderde daardoor van f926.40 tot f624.74½. Dit bedrag komt nu voor op de balans als een vordering van het fonds-C. v. A. voor het Petitionnement op de partijkas, verminderd met f73.10½, die op 31 Dec. 1910 meer uitgegeven waren dan ontvangen voor deze actie. (Zie 19.)

20. Uitgekeerd werd aan één der ontslagenen f100; ontvangen werd f3.31, zoodat uit de partijkas werd verstrekt f96.69. In het vorige jaar werd uit de partijkas betaald f130.29; het totaal bedrag voor de partijkas is dus f226.94.

24. Dit bedrag bestaat uit f94.62½ aan een voorschot voor een steunfonds en f300.56½ voor de stichting-Tak. Terug ontvangen werd aan voorschotten f45 van dit steunfonds en f12 en f25 van twee afdelingen. Het bedrag van door de partijkas nog te ontvangen voorschotten werd op de balans verhoogd met f313.19 en bedraagt alzoo f658.53, verdeeld als volgt: stichting-Tak f409.55½, steunfonds f183.97½, een afdeling f15 en een afdeling f50.

FINANTIEELE TOESTAND OP 1 JAN. 1911.

Een vergelijking van den toestand op 1 Jan. 1911 met dien op 1 Januari 1910 toont ons dat het saldo gedaald is van f2343.42½ tot f1919.64½, of met f400. Wat duidelijk is als

men in aanmerking neemt, dat afgeschreven werd op inventaris f 50, dat het deposito gedaald is van f 550 tot f 308; op obligaties Brochurenhandel en „Volk” werd afgeschreven f 750, tot een totaal dus van f 1050. Hier staat tegenover dat de schuld M. en B. verminderde met f 500 en die aan het Fonds-Kiesrechtactie daalde tot f 551.64 of met f 400.

Tegenover een verplichting van ongeveer f 2500, staat een ongeveer gelijk bedrag dat ontvangen zal worden in den loop van het jaar.

Amsterdam, 16 Maart 1911.

VAN KUIJKHOF,

JAARVERSLAG VAN DE SOC.-DEM. STUDIECLUB.

De Studieclub telt Jan. 1911 ruim 100 leden, waarvan ruim dertien buiten A'dam. Het aantal werkende leden is echter zeer veel geringer.

Er hadden 10 bestuursvergaderingen plaats en 1 ledenvergadering. Het D. B. vergaderde geregeld. Het bestuur kreeg P. Voogd als penningmeester. R. Vissscher bedankte als bestuurslid. Het bestuur is nu als volgt samengesteld:

Th. v. d. Waerden, voorzitter; H. Ankersmit, 1e sekretaris; H. J. Wegerif, 2e sekretaris; P. Voogd, penningmeester; A. Keppler, bibl. en R. Eldering, W. Wegerif-Wegerif en W. Bongers bestuursleden. In het geheel kwamen ruim 50 aanvragen in, waarvan 4 meer omvangrijk. Hiervan waren o.a. 3 van de Kamerfractie, 1 van de redaktie „Het Volk”, 3 van afdelingen der Partij. 5 meer omvangrijke onderwerpen, waren bovendien nog in behandeling.

Tot de voltooide onderwerpen behooren o.a.: Verzamelen van materiaal voor een handleiding bij de aktie voor het petitionnement-materiaal voor ongeveer 20 onderwerpen hierop betrekking hebbende. Onderzoek naar het opvolgen van de resoluties der int. soc. kongressen door de soc. dem. partijen. Kostenberekening van een ontwerp-ziekteverzekering. Verzamelen van kollektieve arbeidskontrakten in Nederland. Rapport over een ontwerp-pensioenregeling. Het samenstellen van een ontwerp-pensioenregeling. Enquête naar de arbeidsverhoudingen in een der vakbonden.

Nog in behandeling zijn o.a.: Onderzoek naar wat de vakverenigingen tot stand brachten op het gebied van ziekteverzekering. Materiaal verzamelen over den levensstandaard der Ned. arbeiders. (Arbeidersbudgets.) Rapport samenstellen over de verhouding van de arbeiders-koöperatie tot de S. D. A. P. en vakbeweging in 't buitenland.

Verzamelen van propaganda-materiaal enz.

De ruim 40 kleinere aanvragen betroffen o.a.: maximum-arbeidsduur en minimum-loon in gemeentebestekken en gemeenteverordeningen, staaltjes van klassejustitie, materiaal betrekking hebbende op de loonen in verband met het stijgen van den levensstandaard. Arbeids-

Wel kan men zeggen, dat de partij, indien geen ruimere bronnen van inkomsten worden verkregen, heel bezwaarlijk meerdere finantiële verplichtingen op zich kan nemen.

Opmerking: omtrent den stand der finantiën van het Comité van Actie zijn geen andere gegevens gepubliceerd dan die voorkomen in den Staat van Ontvangsten en Uitgaven. Zoodra deze aktie is afgelopen zal een volledig overzicht worden gegeven.

beurzen, Bestuurdersbonden, Rechtspositie ambtenaren en andere categorieën arbeiders in het buitenland, litteratuur-opgave in zake wetten enz.

Door aanvraag, geschenk, aankoop werd de bibliotheek verrijkt met eenige belangrijke rapporten en boeken, terwijl gewerkt wordt aan het verzamelen van de oude partij-litteratuur.

Naast de registratie van „Het Volk”, wordt die van eenige, voor de arbeidersbeweging belangrijke tijdschriften bijgehouden. De bibliotheek-Tak op kaart en in rubriek gebracht, kon door haar plaatsing in het verkiezingsbureau der afdeling A'dam III niet opengesteld worden. Te hopen is, dat spoedig of de bibliotheek zal worden ondergebracht in de op te richten volksleeszaal, of dat het plan van de C. C. v. A. verwezenlijkt wordt, en zoodoende de bibliotheek binnen het bereik gebracht wordt der partijgenooten.

Voor de S.D. Studieclub,
H. ANKERSMIT, sekr.

FINANCIËEL VERSLAG.

(Uittreksel uit het op 30 Jan. 1911 uitgebracht Jaarverslag.)

Ontvangsten:

In kas op 1 Febr. 1910 . . .	f 61.44 ^s
Partijsubsidie over 1910 . . .	„ 100.—
Kontributies	„ 166.—
Andere inkomsten	„ 25.10
Totaal	„ 352.54 ^s

Uitgaven:

Boeken en periodieken	f 68.40 ^s
Porto, schrijfbenoedigdheden enz	„ 72.07
Drukkosten	„ 27.70
Loonen	„ 23.45
Diversen	„ 8.80
Totaal	„ 200.42 ^s

Kassaldo op 30 Jan. 1911 f 352.54^s — 200 = f 152.12

Dit kassaldo werd op 4 Febr. j.l. aanwezig en de verantwoording in orde bevonden.

Opmerkingen:

Groote uitgaven als aanschaffing of vertimmering

van kasten of bijdragen ten behoeve van uitgegeven rapporten waren er dit jaar niet.

In Oktober 1910 werden de afd., die ons nog niet financieel stunden benevens verschillende personen per circulaire opgewekt, dit te doen.

Het resultaat was, dat twee afd. ons een bijdrage in eens, dertien afd. en tien personen een jaarlijk-

sche bijdrage toezegden, welke toezeggingen voor dit jaar een gezamenlijk bedrag van f 38.50 beteekenen.

Vershillende afd. en personen onttrekken zich aan het geven van eenmaal toegezegden steun. Zoo bleven in 1910 negen afd. en drie personen in gebreke.

Voor de Soc. Dem. Studieklub.

P. VOOGD
Penningm.

Amsterdam Maart 1911.

VERSLAG VAN DE WERKZAAMHEDEN DER SOSIAAL-DEMOKRATISE KAMERFRAKSIE.

Het klassekarakter van de Staat werd door Troelstra in het licht gesteld bij de Algemene Beschouwingen over de Staatsbegroting (22 Nov.). Uitgaande van de toestand der financiën toonde hij aan, dat de meeste uitgaven worden gedaan voor de bezittende klasse, terwijl de lasten voornamelijk liggen op 't arbeidende volk. Evenzo stijgen de wedden en de pensioenen der hoge ambtenaren, terwijl de lagere niet genoeg verdienen, om te leven. Aan sociale wetgeving wordt ongeveer evenveel gedaan in Nederland als in Spanje: ziekteverzekering, volksgezondheid, werkloosheid, ouderdomspensioen, voor alles moet nog worden gezorgd. En dat zal ook nog maar alleen gebeuren, voorzover de oplevende arbeidersklasse de heren dwingt.

Uit zichzelf besteden zij veel meer tonnen gouds voor het paleis op het Loo dan voor de bestrijding der tering en werken alle partijen mede tot verhoging van de militaire uitgaven met de wetenschap, dat het hele leger een janboel is en het geld dus weggegooid wordt.

Een verstandige regering zou rekening houden met de oplevende arbeidersklasse; deze zal nieuwe lasten leggen op de niet-bezittende klasse, reaktionair als zij is. Zij komt met de kustverdediging en tegelijkertijd met verhoogde belasting op levensbehoeften (invoerrecht, jenever, tabak).

Spreker behandelt daarop de toestand van het werkende volk, geeft een overzicht van de lage lonen tegenover de alom gestegen prijzen, die ook loonsverhoging der lagere ambtenaren nodig maken. De regering echter zorgt voor de gezanten en de commissarissen in de provinciën! De minister van Arbeid komt niet vooruit; zelfs de Bakkerswet kon hij niet doen slagen. Het is een teken van de onwil en de onmacht der bezittende klasse; de coalitie maakt dat de demokratise kerkelijken vastzitten aan de konservatieven; aldus is de coalitie een ramp voor de arbeidende klasse.

Ten slotte stelt Troelstra tegen dit alles over ons Volkspetitionnement voor het Algemeen Kiesrecht.

De debatten waren zeer uitvoerig en leverden Troelstra bij zijn antwoord (30 Nov.) de bewijzen, dat opnieuw de Rechterzijde het oneens bleek, zelfs in „kristelike” zaken als Zondagsrust en „bedrijfsorganisatie”.

Spreker stelt tegen de Kuypriaanse bedrijfsorganisatie de vakvereniging, die de klassenstrijd voert. De verdienste van de antithese blijkt ook nu weer te zijn, dat zij de arbeiders tegen elkaar opzet!

De Regering had in het debat de Invoerrechten op de eerste levensbehoeften op de voorgrond gesteld als voorwaarde voor sociale hervorming. Troelstra toont aan, dat de Ziekte-wet niet eens kan worden behandeld zonder nadere toelichting; dat de Regering de vragen over de pensioenverzekering ontwijkt en dat

alleen het militarisme zeker is. Hij komt daarom des te sterker tegen de verzwaarde verbruiksbelastingen op.

Tegenover de heer Patijn bewijst spreker, dat aan het militarisme de liberalen even schuldig staan als de kerkelijken, zowel voor oorlog als marine. Alleen maken de kerkelijken daarbij bovendien nog misbruik van Gods naam. Zij laten God altijd willen, wat zij zelf willen, en wie anders willen heten bij de heer Losman „lammelingen”.

De toestand zal alleen verbeteren bij Algemeen Kiesrecht, en de verovering daarvan zal een schrede zijn naar de overwinning van vooruitgang en menselijkheid.

* * *

De woordvoerder der fraksie toonde in deze redevoeringen met de stukken aan, hoe het voorbijgaand jaar volkomen verloren ging voor nuttige sociale arbeid. Deze regering zorgt voor de kapitalistische belangen met buitengewone zorg en verwaarloost op droevige wijze de volksbelangen. Sprekend kwam dit uit bij de post van f 580.000 voor Het Loo, waartegen Troelstra verzet aantekende (1 Des.). Het voorstel werd aangenomen met 69 stemmen tegen die van de heer Ketelaar en de s.-d.

* * *

De juistheid van de politieke beschouwingen, door Troelstra ontwikkeld, kwam herhaaldelijk ook weer in 1910 aan 't licht. Hoe de partijen van rechts aan elkaar hangen om de macht te benouden, breek het duidelijkst uit de Kuyper-geschiedenis en 't Borromeüs-debat; de onmacht en de onwil der bourgeoisie tot hervorming uit de lamme houding tegenover de 10-uren-motie, zomede uit elk hoofdstuk der begroting en uit elk wetsvoorstel, waarbij sociale hervormingen (moesten) zijn betrokken.

De Lintjeszaak.

In Juni 1909 werden voor het eerst de feiten in „Het Volk” meegedeeld, die onder de naam van „de lintjeshandel” berucht geworden zijn en die leidden tot het voorstel van een parlementaire enquête. Troelstra verdedigde dit voorstel op 20 Mei. Spreker toonde eerst aan, dat dr. Kuyper zelf het onderzoek moest eisen, en zo niet hij, dan zijn partij- en bondgenooten, die echter de verdediging van de zaak niet aandurven. Na de geheele zaak te hebben nagegaan, behandelt spreker de Kuyper-geschiedenis als een treffend voorbeeld van de verworping der anti-revolutionaire partij. Hij voorspelt, dat het voorstel tot enquête zal worden opgeofferd aan de coalitie-politiek. Maar de verwerping zal een mijlpaal zijn, waarop de schande der kerkelijke meerderheid geschreven staat.

Aan 't eind van het grote debat, toen Troelstra voor de repliek aan het woord kwam, kon hij er op wijzen, dat de feiten uit zijn

eerste rede zo goed als niet waren ontkend of aangevallen.

Spreekster wees verder op het algemeen belang bij de enquête betrokken. De weigering der rechterzijde, vooral gelijk die door Lohman werd verdedigd, is een erkenning van 't geloof aan dr. Kuypers schuld. Daarom durft men geen schoonmaak te houden in eigen huis; het politiek farizeïsme zou al te duidelijk aan het licht treden.

Welk een verschil met de houding der door de anarchisten van verraad beschuldigde leiders der staking van 1903. Zij eisten onderzoek en werden door hun vijanden vrijgesproken! Hier verschuilt men zich achter een „ereraad“, omdat men 't onderzoek niet kan doorstaan.

Het bleek bij de uitslag: het voorstel werd verworpen met 49 tegen 31 stemmen (alle leden van links, behalve de heer Thomson).

De interpellatie-Van Doorn

over de Borromeüs-encycliek gaf Troelstra aanleiding, om er op te wijzen, dat de nieuwe beschaving, door het socialisme gebracht, zeer vaak verdacht gemaakt wordt door dezelfde partijen, die zich nu gegriefd voelen door een pauselijk rondschriften over de Hervormers.

Maar tevens wees hij er op, dat tengevoele der koalitie-politiek de „kristelike“ Regering geen protestants woord durft te spreken en dat dus zelfs in dit opzicht de stembusleuzen van A.-R. en Chr.-H. vals zijn. De koalitie-regering zit nu eenmaal aan de staatsruif en slikt dus de verguizende woorden, dat de eerste Hervormers slechts mannen waren, „wier God hun buik was“.

Bakkerswet.

De heer Duymaer van Twist had het voorstel gedaan, om de Bakkerswet nog in het oude zittingjaar te behandelen; Schaper steunde het, maar het werd met 42—23 stemmen verworpen; (8 Juni). — Toen de wet eindelijk in openbare behandeling kwam, was het 20 Oktober.

Schaper behandelde de toestanden in dit ongelukkige bedrijf: het leerlingwezen, het inwonen der knechts, de arbeidsduur. Hij toonde aan, dat zonder beperking van de arbeidsdag het ontwerp lapwerk blijft en dat ook het drieploegenstelsel niet te aanvaarden is zonder de 8-urendag. Zonder het ploegenstelsel mag de arbeidsduur de 10 uur niet overschrijden.

De algemene beschouwingen namen zulk een omvang aan, dat Schaper eerst op 27 Oktober in tweede termijn sprak. Toen rekende hij eerst af met de heer Aalberse, die niet stevig aandrang op de uitvoering van zijn eigen 10-uren-motie. Daarop drong hij zeer sterk aan bij minister Talma, dat deze de 10-urendag alsnog in zijn ontwerp opnemen zou. Dan, voorspelt hij, zullen tevens de kansen van het ontwerp, die niet gunstig staan, aanmerkelijk verbeteren.

Daarop verklaarde Troelstra, dat uit de debatten de wenselijkheid gebleken was, om in dit wetsontwerp de regeling van de arbeidsduur op te nemen.

Met de heer De Klerk stelt spr. de volgende motie voor:

„De Kamer,
„van oordeel, dat opnemng van een regeling betreffende de arbeidsduur in het ontwerp-bakkerswet gewenst is,

„verzoekt de minister, in verband met de desbetreffende amendementen, vóór de hervatting der beraadslaging nadere wijziging van het wetsontwerp te overwegen.

„en gaat over tot de orde van de dag.“

Ook hij moest afrekenen met de heer Aalberse, die zelfs bij deze gelegenheid het weer eens voorstelde, dat het de s.-d. niet om hervormingen te doen zijn zou, (28 Okt.).

De motie was op het juiste ogenblik van het debat ingediend; het bleek, dat de Kamer niet anders kon doen dan nachtarbeid en arbeidsduur tegelijk te regelen; de motie werd, ondanks een allerheftigst verzet van de heer Lohman, zonder stemming aangenomen en de behandeling der bakkerswet geschorst tot 1911.

De s.-d. amendementen over de 10-urendag, de aanvang van de nacht, de Joodse bakkerijen en de aansprakelijkheid komen dan opnieuw aan de orde, voor zover de heer Talma ze niet overgenomen heeft.

Sociale Verzekering.

Een afzonderlijk debat over dit onderwerp, uitgesteld bij de begroting, vond plaats op 9 Maart. Schaper toonde aan, hoe vreselijk daarmee gesukkeld wordt en hield een stevig pleidooi voor staatspensioen. Hij vroeg daarbij, om alvast te beginnen met de tijdelijke invoering van 't Deense of Engelse stelsel, tot een eigen Nederlands ontwerp kon worden ingevoerd.

Duijs bewees me de feiten, dat de sociale verzekering, die de tegenwoordige Regering geven zal, alleen dient om iets beters te verkrijgen. Wat de ongevallenverzekering betreft, staat de heer Talma, aan de zijde der werkgevers, terwijl tegelijkertijd een algemene jacht op de rentetrekking geopend is.

Spreekster stelt de treurige werking van de risico-overdracht in het volle licht, die de arbeiders afhankelijker maakt van de patroons. Hij behandelt daarop de landbouwongevallenverzekering (10 Maart); de Regering zelf werkt de onderlinge verzekering daarbij in de hand!

Na het antwoord van de minister sloot de voorzitter overhaast het debat. Het voorstel tot heropening (16 Maart) werd door de gehele rechterzijde, met uitzondering van de heer De Stuers, verworpen, onder heftig rumoer der Kamer. Deze schandelike daad van machtsmisbruik bracht Schaper tot de uitroep: „Smerige bende!“ en tot het toepassen van obstructie, ook de volgende dag, door stemming te eisen over allerlei vanzelfsprekende dingen, om aan te tonen, dat de s.-d. zich niet goedschiks het woord laten ontnemen, als zij zo van alle zijden aangevallen worden als nu het geval was, en als er zulke belangrijke onderwerpen aan de orde zijn. Dit sociale debat bleef gesloten, maar 't gevolg is geweest, dat een herhaling zich niet gemakkelijk meer zal voordoen.

De sluiting van dit debat was een daad van des te grover willekeur, omdat er geen enkel ander onderwerp van enig dringend belang in de eerstvolgende weken door de Kamer behandeld werd.

Op 11 Mei, toen na de Paasvakantie de Kamer weer bijeen was, nam Schaper de minder parlementaire uitdrukking: „smerige bende“ terug.

Bij gelegenheid van een wijziging der Ongevallenwet kwam Duijs tegen de eenzijdigheid in

die herziening ten bate van de werkgevers opnieuw met klem op. (22 Juni.)

Bij het begrotingsdebat toont hij aan, dat de Ziektewet zo onvoldoende voorbereid is, dat de Kamer aan de behandeling niet kan beginnen zonder nadere toelichting. Hij toont verder aan, dat de aansluiting aan de Ongevallenwet ontbreekt; dat de landbouwongevallenwet in overleg met de werkgevers uitgesteld wordt; dat de ouderdomsverzekering te lang uitblijft.

Spreeker beveelt het Deense ouderdomspensioen aan of het Engelse, waarnaar door de Regering niet eens een onderzoek ingesteld is. Na een felle kritiek op minister Talma als minister van Arbeid, vraagt hij in ieder geval vrijstelling van de premie voor de laagste lonen.

Schaper dringt aan op zo groot mogelijke spoed met de ongevallenverzekering van de zeevissers en de landbouwarbeiders.

Duijs toont aan, dat de kosten van de rechtspraak over de Ongevallenwet veel te hoog zijn. (13 Des.)

Buitenlandse Zaken.

Hugenholtz betoogt, dat Nederland als kleine natie niet de een koel moet bejegenen (de Republiek Portugal), terwijl tegelijkertijd een kniebuiging gemaakt wordt voor de andere (Duitsland). Ook tegenover dit land moeten wij onze rechten handhaven (Rijntollen; vestigingsverdrag, uitgelegd tot schade der arbeiders, die als koelies behandeld worden.).

De zaak-Van Heeckeren maakt de indruk, dat de kustverdediging op Duits bevel komt; spreker vraagt nadere opheldering aan de minister, die er alles van weet.

De minister, de heer Van Swinderen, antwoordt dat er niets van aan is; alwat er dus door Dr. Kuyper in de „Standaard” van gemaakt is, bestaat niet. Deze oud-minister zou wel kunnen, maar mag niet spreken! (2 Des.)

Hugenholtz aanvaardt de volstreckte ontkenning van de minister, maar hij zou willen, dat deze niet alleen tegen Van Heeckeren, maar ook tegen Kuyper optrad met zijn landredderij.

Spreeker verzet zich tegen de nieuwe verhoging van de veel te hoge gezantschapswedden. (6/7 Des.) Ter Laan pleit voor neutrale scholen voor de kinderen van Nederlandse arbeiders in Rijnland en België (7 Des.)

Justitie.

Op 2 Maart kwam een voorstel der Regering aan de orde tot reclassering van ontslagen gevangenen, d. i. tot hun maatschappelijk herstel. Duijs toonde daarbij aan, dat de criminaliteit het best bestreden wordt door sociale wetgeving, al noemde hij het voorstel een stap in de goede richting. Spreeker drong aan op een wijziging in het afgeven van de briefjes van zedelijk gedrag door de politie, omdat daardoor juist menigmaal iemand voor goed brodeloos gemaakt wordt; — het misbruik is daarna afgeschaft. —

Bij de voortzetting van het debat op 3 Maart kwam Duijs fel op tegen de heer Van Wijnbergen en andere sprekers der Rechterzijde, aan welke hij verweet, dat de aandrang om sociale wetgeving achterwege blijft, nu zij in de meerderheid zijn. Nu komt men met aller-

lei zedelijkheidswetjes en laat het eigenlike werk lopen! —

* * *

Ter gelegenheid van de begroting drong Duijs aan op verbetering van de wet op 't Arbeidskontraakt; hij geeft voorbeelden van de slechte werking dezer wet voor de arbeiders. (8 Des.)

Verder kwam hij terug op de criminaliteit van het Zuiden. Niet het geloof geeft hij daarvan de schuld, maar het Zuiden maakt toch een zeer lelike indruk, als men bijv. Brabant of Limburg met Friesland vergelijkt. De oorzaak zit in 't lage levenspeil der bevolking en dit wordt in onze tijd voornamelijk door de sociaal-demokratie verhoogd, wat de klerikalen er ook van mogen zeggen.

Spreeker wijst er op, dat tot inspekteur van de reclassering der ontslagen gevangenen een Kristelik leraar in de wiskunde benoemd is, en vraagt of men op die wijze wil „volharden bij het ideaal”. (11 Des.)

Op 12 Des. besprak Duijs de Papendrechtse zaak met al haar ongerechtigheden, die de solidariteit der rechterlike macht aan 't licht bracht. Ongeveer allen, die verklaringen aflegden tegen de Papendrechtse politie, werden gek verklaard! Spreeker vraagt de minister om schoonmaak van de Augias-stal van Justitie en politie. Hij wenst openbaarmaking van het verslag van het onderzoek naar water op Papendrecht is gebeurd, altans overlegging aan de Kamer. — Zijn motie wordt verworpen met algemene stemmen tegen die der S.-D.

Helsdingen treedt op voor een betere regeling van de gevangenisarbeid, (13 Des.); Duijs bestrijdt het voorstel, om aan de opvoedingsgestichten een Hervormd en een R.K. geestelike als staatsambtenaar te verbinden. Het amendement wordt verworpen met 47—7 stemmen; (de s.-d. plus de heer Oosterbaan).

Binnenlandse Zaken.

Schaper diende op het voorstel tot nadere regeling van de banken van lening enige amendementen in, om deze inrichtingen beter geschikt te maken voor de bestrijding van woeker. Zo o. a. wilde hij een gemeentelike bank van lening in alle plaatsen met een kom van 5000 of meer inwoners. Dergelike banken zouden dan open moeten zijn van ten minste 8 uur 's morgens tot tenminste 9 uur 's avonds. (Verworpen met 49—4 stemmen; 10 Juni.)

Bij de wet op de Besmettelike ziekten verdedigde Schaper het stelsel, dat de kosten van vernietiging van besmette goederen door 't Rijk worden gedragen en de kosten van ontsmetting slechts voor de helft door de gemeenten. (14 Juni.)

Schaper behandelde ook het voorstel van wet tot aanleg van een waterleiding op Zuid-Beveland. (23 Nov.) Het plan van een waterleiding juichte hij toe, maar de wijze van uitvoering onderwierp hij aan kritiek.

Bij de begroting komt Vliegen op tegen minister Heemskerk, die inbreuk maakt op 't recht der Gemeenteraden, om belastingverordeningen te maken. Hij vraagt betere regeling van de grenswijziging tussen gemeenten en behandelt verschillende zaken van burgemees-

ters en gemeentebesturen, o. a. de vrijheid van drukpers te Maastricht. (16 Des.)

Schaper en Vliegen bepleiten een billiker en beter uitvoering van de Woningwet; Schaper, het goede prijzend, dat tot stand kwam, wil de strijd tegen de tuberculose nog veel krachtiger voeren: tuberculose-bestrijding is Staatszaak! (18 Des.)

De openbare leeszalen werden warm verdedigd door Schaper (22 Des.). Hij toont het belang, dat hierbij voor de volksontwikkeling betrokken is, aan tegenover de heer Van Vuuren, die een amendement tot schrapping van de Rijksbijdrage had ingediend.

Ter Laan behandelt de begroting der Landsdrukkerij. (22 Des.)

Onderwijs.

Vooraf ook op dit grote gebied vertoont zich de onvruchtbaarheid van 't klerikaal bewind. De interpellatie-Ter Laan over onderwijsverwaarlozing te Putten, Zuilichem, Beuningen, Weert en Uithoorn liep op niets uit. Zijn motie:

„De Kamer, van oordeel, dat de belangen van het onderwijs ten zeerste worden geschaad bij verhuur of verkoop van een openbaar schoolgebouw op het ogenblik dat dit nog in gebruik is voor openbare dienst, gaat over tot de orde van de dag;”

werd met de stemmen van rechts tegen die van links verworpen. (16 Maart.)

Wat er nog gebeurde, was voor de bijzondere school en voor de standenschool, gelijk trefend uitkwam bij de wet op het M. U. L. O. (26 Mei.) Ter Laan diende een aantal amendementen in, om dat onderwijs ook voor 't volk bereikbaar te maken en bestreed die van de heren Wijnbergen en Van der Molen, die meer subsidie bedoelden met minder waarborgen.

Ons amendement, om alle gemeenten van 5000 of meer inwoners te verplichten tot het geven van M. U. L. O., werd niet eens toegelaten; dat voor kosteloze toelating verworpen; evenzo dat voor een verhoogd minimum-aantal leerlingen op de bijzondere school. Een laatste amendement was gericht tegen het misbruik, dat voor de verhoogde subsidie ook de kinderen der armen worden meegeteld, die nooit M. U. L. O. zullen genieten: het werd verworpen met 40 tegen 34 stemmen; de heren De Visser en Van Bijlandt stemden met alle vrijzinnigen vóór. (1 Juni.)

Het w.o. was door de vergrote subsidie-sleperij en door de weigering van elke verbetering voor de arbeidende klasse geheel onaannemelijk geworden. Het werd dan ook alleen door de rechterzijde en door de heer Verheij aanvaard. (9 Juni.)

Bij de begroting wijst Ter Laan op de zorg voor 't Hoger en de verwaarlozing van een groot deel van 't Lager onderwijs; hij noemt de Ineenschakelingskommissie een kapstok.

Schaper kritizeert de niet-benoeming van dr. Heijermans als hoogleraar te Delft; Ter Laan de inrichting van het tandheelkundig onderwijs te Utrecht, die tot een studentenstaking leidde.

Bij 't Middelbaar- en vakonderwijs bepleit Ter Laan de opneming van 't gehele personeel in 't pensioenfonds, wenst hij een betere regeling van de toelating van leerlingen aan gemeentelijke H. B. S. en geeft hij verschillende verbeteringen op het gebied van 't vakonderwijs

in overweging. Hij waarschuwt tegen het stichten van sekte-vakscholen. (17 Des.)

Bij 't L. O. was het debat over de neutraliteit uitgeschakeld tot Februari 1911. Ter Laan bespreekt nu de houding der gemeentebesturen tegenover de Lagere School. In menige gemeente is de zorg daarvoor zeer onvolgende, wordt zelfs tegen de wet in het bijzonder onderwijs bevoordeeld, waarvan spreker voorbeelden geeft.

Dan bespreekt hij het stelsel van standenschoolen en stelt er onze eis van kosteloos onderwijs tegenover, alsmede onze eisen tot verbetering der leerplichtwet. Hij eindigt met de verschrikkelijke kinderarbeid, die op allerlei plaatsen voorkomt, aan de kaak te stellen.

Bij de opleiding herhaalt Ter Laan de wens tot stichting van meer Rijkskweekscholen. Hij wil ook meer aandacht gewijd hebben aan de lichamelijke opvoeding. Nu staat er een subsidie van f 18000 op de begroting, omdat men hoopt, daarmee 't militarisme te dienen; dat moet er echter juist af.

Ten slotte komt Ter Laan op voor Rijkszorg voor de bewaarscholen:

Marine.

Hugenholtz hield bij de begroting een gedokumenteerd betoog tegen de aanvraag van nieuwe oorlogsschepen, ook omdat daardoor weer vooruitgelopen wordt op de voorstellen ter kustverdediging. Hij tekent krachtig verzet aan tegen de voorstellen tot uitbreiding der vloot; bestrijdt de opdrijving der militaire uitgaven, terwijl tegelijkertijd voor het mindere personeel nog altijd niet genoeg gedaan wordt. (20 Des.)

Spreker toont aan, wat de Bond van minder marinepersoneel reeds voor goeds tot stand bracht; dat de officieren dikwijls de geest aan boord bederven; dat de rechtstoestand nog altijd even gebrekkig is. Hij verdedigt de houding der schepelingen, die weigerden te Rotterdam naar de „Sabijnse Maagdenroof” te gaan. Ten slotte stelt hij de treurige houding van minister Wentholt in het licht, die aan de A.-R. hun zin heeft gegeven met de marine-dominee. Om zijn ministerszetel te redden, stelde hij zelfs deze dominee boven de kommandant en hij heeft de gunst der rechterzijde gekocht ten koste van het belang der Marine. (21 Des.)

Hugenholtz bestrijdt niet alleen het artikel, maar ook het voorstel-Borgesius om er een memoriepost voor in de plaats te stellen. — Ten slotte wordt de marine-dominee aangenomen met de stemmen van rechts tegen links; zo ook de gehele begroting van minister Wentholt, waar echter ook nog de heer v. Karnebeek vóór stemt.

Finansiën.

Vliegen bestreed het voorstel, om een predikant meer te Rotterdam uit de Staatskas te bezoldigen op grond van ons programpunt: scheiding van Kerk en Staat. Het werd aangenomen met alle stemmen der rechterzijde + 4 liberalen. (8 Maart.)

Bij de begroting bepleitte Ter Laan afschaffing van de grondslag „haardsteden” in de personele belasting en behandelde hij verschillende pensioenzaken. (23 Des.) Schaper trekt zich de belangen aan van de vissers in Zuid-

Holland en Zeeland op de grote rivieren en de Zeegaten en van de wiersvissers in Noord-Holland. Helsingingen komt op voor de werklieden aan de Munt.

De vakverenigingswensen van de belastingkorniezen worden door Ter Laan verdedigd.

Oorlog.

In het teken van „bezuiniging” is de oorlogsbegroting gedurende 't jaar 1910 weer op de oude wijze gestegen. Op 18 Maart werd de oude motie-Talma, door de heer Marchant weer ingediend, aangenomen. Zij luidde:

„De Kamer, van oordeel dat tot herstel van het vertrouwen van het volk in 'slands weerbaarheid en tot bevestiging der overtuiging omtrent de noodzakelijkheid van de geldelijke en persoonlijke lasten voor de verdediging op het volk gelegd, een opzettelijk onderzoek dringend nodig is; dat dit onderzoek behoort te geschieden door een Staatskommissie, gaat over tot de orde van de dag.”

De gespatieerde woorden evenwel gingen er op voorstel van de minister van Oorlog, Cool, onder protest van Ter Laan, eerst uit.

Hoe ernstig de bezuiniging gemeend is, bleek uit het voorstel tot de kustverdediging, dat nog vóór de begroting naar de afdelingen moest, waartegen Troelstra zich verzette. (12 Oktober.) Ook verzette de fraksie zich sterk tegen de geheime behandeling van 't gehele geval, totdat de openbaarheid werd verkregen. Het voorstel kwam in 1910 niet meer in behandeling.

Wel werd alvast de uitbreiding van de maréchaussee er door gesleept; het voorstel werd vruchteloos door Duïjs bestreden. (19 Okt.) Het geld voor de nieuwe kazernes werd toegestaan met 65—7 stemmen.

Bij de begroting met haar vele nieuwe uitgaven zette Ter Laan het S.-D. standpunt tegenover het militarisme uiteen, waarna hij op krachtige bezuiniging aandrong. Hij stelt een motie voor, om de f 600.000 voor de verhoging der officierswedden van de begroting te nemen, luidende:

„De Kamer, overwegende dat op grond van het belangrijk tekort op de Staatsbegroting voor 1911 de verzoeken om weddeverhoging van vele groepen van lagere ambenaren, beambten en werklieden door de Regering zijn afgewezen, van oordeel dat er onder die omstandigheden van verhoging der officiersjaarwedden in geen geval sprake kan zijn, gaat over tot de orde van de dag.”

De minister, de heer Cool, wil of kan echter de stijging der uitgaven niet tegenhouden, gelijk uit deze begroting maar al te duidelijk blijkt.

Ten slotte bepleit spreker vrijheid, ook voor de s.-d. geschriften, in de kazerne. (16 Des.)

Van burgerlijke zijde werd een motie voorgesteld, om de salarisverhoging der officieren voorlopig terug te nemen, om spoedig te komen met een gelijktijdige pensioen- en wedde-regeling; (ondertekend door de heren Duymaer van Twist, Arts, Marchant). Nadat op 17 Des. onze motie met 64 stemmen tegen 7 (de heren Ferf, Teenstra en de S.-D.) verworpen was, werd de andere aangenomen met 36—31 stem-

men. Deze dure motie van rechts en links luidt:

„De Kamer, van oordeel, dat verbetering van de financiële positie der officieren noodzakelijk is;

„dat echter de betekenis van een regeling en haar invloed op de bevordering niet is te overzien dan wanneer in die regeling zowel de traktementen als pensioenen zijn begrepen;

„verzoekt de minister de aanhangige voorstellen terug te nemen en spoedig nieuwe voorstellen in te dienen.”

De leden der fraksie verwijderden zich bij deze stemming; zij konden noch vóór de salarisverhoging hun stem geven, noch voor het uitstel, om dan terug te komen met tonnen gouds voor de pensioenen er bij.

Ten gevolge van deze beslissing trad minister Cool af in 't begin van 1911.

Spoorwegen.

Bij de interpellatie van de heer Marchant over het pensioenfonds der H. S. M. (1 Maart) kwam Schaper krachtig voor de belangen van 't personeel op tegenover minister Regout.

Ter gelegenheid van de begroting drong Ter Laan aan op een plan voor stoomtramlijnen ten platten lande, zo nodig voor Staatsstoomtrammen.

Helsingingen behandelde uitvoerig de belangen van het personeel alsmede de nieuwe tarieven. Hij zou willen, dat de minister beter voor 't personeel opkwam, wat betreft loon, pensioen, rechtstoestand voor H. S. M. en S. S. Hij bewijst, dat de politieke rechten van het personeel bij deze minister niet veilig zijn, noch de rechten der vakvereniging, en haalt daarvan verschillende voorbeelden aan. (12 Des.)

Bij de replieken wees Troelstra er op, dat de minister, de heer Regout, een bij uitstek politieke, anti-s.-d. redevoering gehouden had, zich zelf daarbij nog bovendien aanbevelende als de brave werkgever. Hij is vervuld van vijandschap tegen het personeel, en vergeet daardoor geheel, dat hij geen agent der R.K. partij, doch minister is. Met leedwezen ziet hij de groei der Ned. Ver., die hij haat.

Ten slotte behandelt Troelstra het Barneveldse ontslag en eindigt hij met de eis van een nieuw onderzoek. (14 Des.) Deze motie wordt verworpen met 62—6 s.-d. stemmen.

Helsingingen komt, na de in feiten zeer onvoldoende rede van minister Regout, op tal van vragen terug.

Nauweliks was de begroting van Waterstaat, waartoe de Spoorwegen behoren, goedgekeurd, of Troelstra zag zich reeds genoodzaakt een interpellatie aan te vragen over het ontslag van de arbeider Franken te Zaandam in verband met het verenigingsrecht. (22 Des.) Deze interpellatie zal in 't voorjaar van 1911 behandeld worden.

Posterijen.

Helsingingen betoogt, dat de maatregelen van de minister onvoldoende zijn, om tevredenheid te brengen onder het personeel. Hij toont dit aan bij de hulpbestellers, de hulptelegrafisten, de bureelambtenaren enz. Verder verdedigt hij de rechten der vakvereniging en bepleit hij medezeggenschap der organisatie. (14 Des.) Ook in dit opzicht was het antwoord van de

minister weinig bemoedigend, hoe duidelijk ook door Helsdingen de noodzakelijkheid van verbeteringen was aangetoond.

Landbouw, Nijverheid en Handel.

Helsdingen bestrijdt het recht der grondbezitters, om de pachters toch te laten betalen bij mislukking van de oogst (24 Nov.), en bepleit afschaffing der jachtrechten. Verder behandelt hij de toestand der landarbeiders.

Vliegen spreekt voor krachtiger Staatsontginning van de steenkoolmijnen en voor verbetering in het lot der mijnwerkers, (ziekenfonds, veiligheid, verlof, boete, arbeidsduur, enz.). Op 8 Desember kwam een voorstel aan de orde, om het Staatsmijnveld uit te breiden; dit werd door Schaper verdedigd, die tegelijkertijd de vergoeding van drie ton voor de partikuliere boorders in 't mijnveld bestreed als veel te hoog.

Hugenholtz klaagt er over, dat de visserijwet nog altijd niet ingevoerd is; Schaper dringt aan op een wetsontwerp voor vissers en zeelieden; op veiligheidsmaatregelen voor de Landbouw en op vakonderwijs voor de machinisten.

Daar de herziening der Arbeidswet aanstaande is en spreker zelf een tienurenwet in de maak heeft, zal hij dit jaar over „Arbeid” verder niet spreken. (1 Des.)

Indië.

Helsdingen bestrijdt het voorstel tot aankoop van de spoorweg Batavia—Buitenzorg als te duur (17 Maart.)

Vliegen dringt bij de behandeling van een wijziging der Indise Mijnwet op ontginning van Staatswege aan. (8 Juni.)

Schaper pleit voor een veel betere regeling van de genees- en verloskundige dienst voor inlanders. (22 Juni.)

Bij de begroting trad Vliegen op als de plaatsvervanger van Van Kol; hij toonde aan, hoe de kapitalistische ontwikkeling in Indië in volle gang is en stelde daartegenover het denkbeeld, de nijverheid in de handen der Inlanders zelf te brengen. De ambtenaarswedden worden verhoogd, maar de belangen der Inlanders worden bij deze zelfde begroting verwaarloosd; spreker neemt het voor die belangen op verschillende wijzen op. (10 Nov.) Hij dringt aan op een betere politiek tegenover de Chinezen en kant zich tegen de Atjeh-oorlog. (11 Nov.)

Duijs dringt aan op afschaffing van de doodstraf en verbetering van het drukpersreglement. (11 Nov.)

Schaper behandelt uitvoerig het koelie-vraagstuk (15 Nov.); hij komt daarbij op tegen de heer Colijn, die de werking van 't groot-kapitalisme verdedigt.

Allerlei zaken op 't gebied van 't Europees en Inlands onderwijs worden door Ter Laan besproken. (16 Nov.)

Duijs komt op voor de Javaanse landbouwer tegen de suikerfabrikanten die steeds door de Regering worden beschermd.

De toestand van 't spoorwegpersoneel wordt in 't licht gesteld door Helsdingen (17 Nov.); de stijging der militaire uitgaven door Ter Laan. (18 Nov.)

De begroting van Suriname werd behandeld

door Hugenholtz, alsmede die van de kolonie Curaçao. (23 Des.)

Loonsverhoging.

Herhaaldelijk zag de fraksie zich genoodzaakt, om, krachtiger nog dan andere jaren, aan te dringen op beter bezoldiging van allerlei landsdienaren, in verband met de algemene stijging der prijzen. Zo trad Hugenholtz op bij de uitvoering der „snertmotie” van de minderen en korporaals der Marine (18 Oktober); Ter Laan voor de muzikanten bij 't leger (18 Okt.); voor burgerkorveeërs in de kazerne. (19 Okt.)

Bij de algemene beschouwingen over de Staatsbegroting diende op 30 Nov. Helsdingen namens de fraksie de volgende motie in:

„De Kamer,

van oordeel, dat de stijging der prijzen van de eerste levensmiddelen tijdelijke voorziening nodig maakt, om de salarissen der lager bezoldigde ambtenaren daarmede in overeenstemming te brengen,

verzoekt de Regering, daaromtrent een onderzoek te willen instellen en de resultaten daarvan met eventuele voorstellen, aan de Kamer te willen overleggen.”

De bedoeling was, om deze motie aanstonds te behandelen bij de samenkomst der Kamer in Februari 1911.

Helsdingen bepleit ook loonsverhoging voor de wegwerkers en brugwachters (7 Des.); Duijs behandelt de toestand van de ambtenaren der Rijksverzekeringsbank, waarbij hij tevens gelegenheid vindt de gehele inrichting aan een scherpe kritiek te onderwerpen (8 Des.); verder vraagt hij opneming der deurwaarders in 't pensioenfonds en salarisverbetering van de klerken bij de raden van beroep. (13 Des.)

Ter Laan stelt een motie voor, waarbij periodieke salarisregeling der Departementsambtenaren wenselijk wordt verklaard. (16 Des.) Hugenholtz pleit voor de schrijvers aan 't departement van marine. (21 Des.)

Helsdingen komt op voor de arbeiders van de Marinewerf wat loon, arbeidsvoorwaarden en rechtstoestand aangaat.

Ter Laan spreekt ten gunste van de normaalschoolonderwijzers. (22 Des.)

Ten gevolge van de aftreding van minister Cool werd Helsdingen verhinderd, de belangen van de werklieden aan de Hembrug enz. te behandelen. (23 Des.)

Verschillende onderwerpen.

Herhaaldelijk kwam de fraksie op voor in hun rechten bedreigde of aangetaste lagere en hogere ambtenaren en militairen.

Vliegen interpelleerde over de uitzetting van de Duitse vakverenigingsleiders Sparrenbergen en Meijer uit Glanerbrug en van de mijnwerker Schymanski uit Schaesberg. (9 Juni.) Hij kwam er tegen op, dat de uitzetting als middel gebruikt wordt, om de socialisten en de vakverenigingen te plagen. De burgemeesters moeten vernemen van de Regering, dat zij onzijdig hebben te staan bij de strijd tussen kapitaal en arbeid. Troelstra stelde daarbij in 't licht, welk pover figuur minister Heemskerk bij deze gelegenheid maakte, die handelingen in strijd met de wet toeliet.

Schaper trachtte bij de behandeling der trek-

hondenwet, „de eerste sociale wet van dit ministerie”, de belangen van mens en dier met elkaar te verenigen. (11 Mei.)

Vliegen bestreed de verkoop van „Het Arseenaal” te Amsterdam aan de „Beurs voor de Diamanthatel”, omdat het een gedenkteken is van geschiedenis en kunst. (3 Juni.)

Enkele verbeteringen in de wet op het Nederlandschap werden door Duijs voorgesteld en verdedigd. (14 Juni.)

Troelstra tekent verzet aan tegen de overschrijding van de post voor ridderorden. (23 Juni. Alle vrijzinnigen, behalve de heer Ketelaar, keurden deze overschrijding goed.)

Helsdingen klaagt over de overtreding der voorschriften omtrent de arbeidsduur bij Rijkswerken (9 Des.); Duijs over de verhoging van

't salaris van de kommissaris van politie te Zaandam tegen de wil van de Raad. (18 Des.)

* * *

De S.-D. Kamerfraksie onderging in de loop van 1910 geen verandering in samenstelling. Zij verrichtte op gewone wijze haar werkzaamheden, waaraan alle leden deelnamen. Behalve de onderwerpen, in 't bovenstaand verslag genoemd, kwamen verschillende andere van voorbereidende aard in haar vergaderingen aan de orde. Wanneer het nodig bleek, hadden gesprekken met het Partijbestuur of de vakverenigingen plaats, hetzij van de fraksie in haar geheel of van bepaald aangewezen leden. Het aantal fraksie-vergaderingen bedroeg in de loop van het jaar 23.

De sekretaris,

K. TER LAAN.

Scheveningen, 12 Maart 1911.